

T. C
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE ET VE SÜT ÜRÜNLERİNDE TÜKETİCİ ALGISI VE
İZLENEN POLİTİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ:
BALIKESİR İLİ ÖRNEĞİ

Duygu DEMİRCİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yasemin ORAMAN

TEKİRDAĞ 2008

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’DE ET VE SÜT ÜRÜNLERİNDE TÜKETİCİ ALGISI VE İZLENEN POLİTİKALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ: BALIKESİR İLİ ÖRNEĞİ

Duygu DEMİRCİ

Namık Kemal Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yasemin ORAMAN

Bu çalışmanın başlıca amacı, Balıkesir ili ve ilçelerinde et ve süt tüketim alışkanlıklarını incelemek; bununla beraber Türkiye genelinde et ve süt ürünleri tüketiminin gelişmiş ülkelere göre düşük olmasının nedenlerini belirlemektir. Araştırmanın materyalini birincil ve ikincil veriler oluşturmaktadır. Balıkesir ili ve ilçelerinde 220 kişi ile yüz yüze yapılmış olan anket çalışması birincil verileri, bu konudaki yayınlar ve literatür taraması ise ikincil verileri oluşturmaktadır. Elde edilen bilgilerde kişilerin hangi tür eti daha çok tükettikleri, tüketilen et miktarının sosyo ekonomik durumlarına göre değişiklik gösterdiği anlaşılmıştır. Anket çalışması 2007 yılı Ekim-Kasım-Aralık ayları içinde 220 örnek üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ankete katılan tüketicilerin % 99.5’i kırmızı eti; % 93.5’i beyaz eti tüketmektedir.

Anahtar Kelimeler: Et tüketim alışkanlıkları, Balıkesir, kalite kriterleri, tüketici beklentileri

2008, 44 sayfa

ABSTRACT

Master Thesis

**THE PERCEPTION OF CONSUMERS IN TURKEY FOR MEAT AND MILK PRODUCTS
AND EVALUATION OF POLITICS WHICH HAS BEEN FOLLOWED**

BALIKESİR PROVINCE

Duygu DEMİRCİ

**Namık Kemal University
Graduate School Of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics**

Supervisor: Assistant Professor Yasemin ORAMAN

The purpose of this study to investigate the meat and the milk consuming customs in Balıkesir and its urban areas and also to show the reasons of the decrease of the meat and the milk consuming when you compare Turkey and improved countries. The primary and secondary data constitutes the research material. A face to face interview with 220 people constitutes the primary data and literature about this subject constitutes the secondary data. In this knowledge, it is understood that the amount of meat consuming changes according to the social economic situation of the people. A survey has been conducted on 220 samples in October, November and December, 2007. According to the research results % 99.5 of the samples preferred meat and % 93.5 of the samples consume broiler.

Key Words: The meat consumption habits, Balıkesir, quality criteria, consumer expectations.

2008, 44 pages

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleőmesi sırasında benden hiçbir desteğini esirgemeyen, çalışmanın her aşamasında yakın ilgi ve önerileri ile beni yönlendiren, tezimle ilgili her konuda bilgisine baővurduęum başta danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Yasemin ORAMAN'a, yardımlarına ve deneyimlerine baővurduęum diğer hocalarım ve arkadaőlarıma, anket sırasında sorularımı cevaplamayı kabul ederek bana zaman ayıran Balıkesir ili tüketicilerine ve bana her zaman destek olan, yardımlarını esirgemeyen değerli eşim Vedat DEMİRCİ'ye, sevgili babam Erkan ÖNAL'a, kıymetli kuzenlerim Mert ve Nihan YAVUZ'a ve sevgili aileme sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Ocak 2008 TEKİRDAĞ
Duygu (ÖNAL) DEMİRCİ

SİMGELER DİZİNİ

- AB** Avrupa Birliği
ABD Amerika Birleşik devletleri
ATO Ankara Ticaret Odası
D.P.T Devlet Planlama Teşkilatı
D.T.Ö Dünya Ticaret Örgütü
F.A.O Gıda ve Tarım Örgütü
O.E.C.D Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
O.T.P Ortak Tarım Politikası
T.E.A.E Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü
TUİK Türkiye İstatistik Kurumu
TÜBİTAK Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TZOB Türkiye Ziraat Odaları Birliği
USDA Bir Günde Alınması Gereken Minimum Besin Değeri

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vi
1. GİRİŞ	1
2. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	3
2.1. Süt Tüketimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar	3
2.2. Süt Tüketimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Çalışmalar	3
2.3. Et Tüketimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar	5
2.4. Et Tüketimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Çalışmalar	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM	7
3.1. Materyal	7
3.2. Yöntem	7
4. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	9
4.1. İlin Özellikleri	9
4.1.1. İlin Konumu	9
4.1.2. İklim ve Bitki Örtüsü	10
4.2. Sosyo Ekonomik Yapı	11
4.3. Nüfus	13
4.4. Sanayi	15
4.5. Eğitim	17
5. ET SEKTÖRÜ	19
5.1. Ürünün Tanımı	19
5.2. Büyükbaş ve Küçük Baş Hayvan Yetiştiriciliği ve Stratejileri	20
5.3. Hayvansal Üretim	21
6. SÜT ÜRETİMİ	24
6.1. Tüketim Alışkanlıkları	26
6.2. Tüketim Oranları	27

6.3. Teşvikler ve Sübvansiyonlar	28
6.4. Yıllar İtibariyle Sağılan Hayvan Sayıları	28
6.5. Süt Tüketimi İçin Öneriler	31
7. ARAŞTIRMA BULGULARI	32
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	40
9. KAYNAKLAR	43
EK 1	
ÖZGEÇMİŞ	

ÇİZELGELER DİZİNİ

SAYFA NO

Çizelge 3.2. Türkiye ve Balıkesir’de SES Grupların Dağılımı.....	8
Çizelge 4.1.1. Balıkesir İli Coğrafi Özellikleri	9
Çizelge 4.1.2. Balıkesir İli İklim Bilgileri	10
Çizelge 4.2.1. Kişi Başına Düşen Özel Otomobil Sayısı	12
Çizelge 4.2.2. Ege Bölgesi İlleri Gelişmişlik Endeksi	12
Çizelge 4.2.3. Balıkesir İli İlçelerinin Gelişmişlik Durumu	13
Çizelge 4.3.1 Balıkesir Merkez ve İlçelerine Ait Nüfus Göstergeleri	14
Çizelge 4.3.2 Ülke ve Bölge ile Karşılaştırmalı Nüfus Göstergeleri	14
Çizelge 4.3.3 Ülke ve Bölge İle Karşılaştırmalı Yıllık Nüfus Artış Hızı	15
Çizelge 4.4.1 Balıkesir İli Genel Sanayi Durumu	16
Çizelge 4.5.1 Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen Sayıları	17
Çizelge 4.5.2 Eğitim Kademelerine ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları	18
Çizelge 5.3.1 Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Verileri	22
Çizelge 5.3.2 Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Verileri	22
Çizelge 5.3.3 Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Verileri	23
Çizelge 6.4.1 Tür ve Irklarına Göre Sağılan Hayvan Sayısı	29
Çizelge 6.4.2 Tür ve Irklarına Göre Sağılan Hayvan Sayısı	29
Çizelge 6.4.3 Tür ve Irklarına Göre Süt Üretimi	30
Çizelge 7.1. İncelenen Bireylerin Cinsiyet, Yaş, Eğitim, Aile Nüfusu Dağılımları	32
Çizelge 7.2. İncelenen Bireylerin Alışveriş Yapma Alışkanlıkları	33
Çizelge 7.3. İncelenen Bireylerin Aylık Gelir, Et Harcamaları ve Et Çeşitleri ...	34
Çizelge 7.4. İncelenen Bireylerin Kırmızı Et, Tavuk ve Balık Tüketimindeki Değişiklik	35
Çizelge 7.5. Kırmızı Et ve Tavuk Eti Tüketimindeki Düşüş Nedenleri	36
Çizelge 7.6. Kırmızı Et ve Tavuk Eti Tüketimindeki Artış Nedenleri	37
Çizelge 7.7. Tercih Edilen Salam ve Sucuk Markaları	38
Çizelge 7.8. Tercih Edilen Sosis ve Pastırma Markaları	39

1. GİRİŞ

İnsanların sağlıklı, beyinsel ve bedensel açıdan güçlü olması ile süt ve et tüketimi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, süt ve mamüllerinin fazla tüketildiği ülke ve bölgelerde yaşayanların daha sağlıklı ve ortalama yaşam sürelerinin daha uzun olduğunu göstermiştir (Bursa ili süt analizi). Bir bireyin dengeli beslenebilmesi için en önemli koşullardan biri, kişi başına tüketilmesi gereken günlük proteinin % 40 - % 50'sini hayvansal kaynaklı proteinlerden karşılamasıdır (Gökalp, 1984; Göğüş 1986). Et önemli bir hayvansal protein kaynağı olup büyüme, gelişme ve fizyolojik fonksiyonların yerine getirilmesinde gerekli olan birçok bileşeni içeren komple bir gıdadır. Ayrıca lezzetli olması, çok çeşitli biçimlerde tüketilebilmesi ve hazım olma derecesinin yüksek olması gibi özelliklere de sahip olan et, dünyanın hemen her yerinde diğer gıdalara oranla pahalıdır. Bu durum yeterli et tüketimini azaltan önemli bir faktördür.

Dünyadaki birçok gelişmiş ülke 21. yüzyıla girerken bir taraftan sanayi ötesi bilgi toplumu olarak bu yüzyıla damgasını vurmaya çalışırken, diğer taraftan tarımsal üretimini akılcı ekonomik politikalarla destekleyerek ulusal üretim ve tüketimlerinde dengeyi sağlamakla ve dünya piyasalarında önemli ihracatçı ülke konumuna gelmeye çalışmaktadırlar. Türkiye'de ise, bir yandan sanayileşme yönünde hızlı bir değişim süreci yaşanırken diğer yandan tarım, hala ülke ekonomisinde önemini koruyan bir sektör konumundadır. Dünyadaki bu değişim ışığında gelişmekte olan tüm ülkeler gibi Türkiye'de de, hem ulusal beslenmesini hem de ulusal kalkınmasını güvence altına alabilmesi için mevcut kaynaklarını etkili politika tedbirleri ile rasyonel bir şekilde kullanması gerekmektedir.

Hem ülke ekonomisi hem de ülke nüfusunun beslenmesi için önemli olan tarım sektöründe sorunların ve önceliklerin tespit edilip uluslararası yönelimler ve gelişmeler ışığında politikalarına yön vermesi gerekmektedir (Kırmızı et üretim ve tüketimine alternatif olarak hindi eti üretimi).

Türkiye'de hayvancılık, ulusal ekonomi içinde ve tarım sektöründe son derece önemli bir yere sahip olmasına rağmen et ve süt ürünleri üretimi ve tüketimi yeterli durumda değildir. Et ve süt üretiminin yeterli olmaması sonucu kişi başına tüketilen miktarın yetersizliği ülke insanlarında birtakım beslenme rahatsızlıklarına yol açmaktadır. Türkiye'de beslenme sorunu daha çok hayvansal protein yetersizliğinden ileri gelmektedir.

Türkiye’de et ve süt ürünleri tüketiminin gelişmiş ülkelere göre düşük olmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin arasında en önemlisi ise yeterli ve tutarlı bir üretim politikasının olmamasıdır. Türkiye sütü sağılan hayvan varlığı açısından dünyada ilk sıralarda yer almasına karşın, birim hayvan başına verim açısından dünya ortalamasının altındadır. Dolayısıyla bu durum pazara arz edilen sütün miktarının da azalmasına yol açmaktadır. Bu durum ülke insanının süt ve süt ürünleri tüketimini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada, insanların dengeli ve yeterli beslenmesinde önemli bir yeri olan et ve süt ürünleri tüketiminin ne durumda olduğu saha araştırması ile ortaya konmuştur. Çünkü özellikle Türkiye’de tüketim istatistikleri yetersiz durumdadır. Genel olarak yapılan uzun vadeli planların yapılmasında yanlış sonuçlar doğurabilmektedir. Tüketim tahminleri üretim rakamlarına dış ticaret farkının eklenerek ülke nüfusuna oranlanmasıyla elde edilmektedir. Ancak bu şekilde yapılan hesaplama bazı yanlışlar doğurabilmektedir. Çünkü herkes aynı oranda tüketim yapamamakta, yaş, cinsiyet, bölge ve gelir gruplarına göre tüketimlerde farklılıklar olabilmektedir. Bu amaçla bu çalışmada saha araştırması sonuçlarına göre yukarıdaki faktörler göz önüne alınarak bu faktörleri etkileyen nedenler ortaya konulup bu sorunlara çözümler getirilmeye çalışılmıştır (Oraman, 2007).

Beslenme uzmanlarına göre kişi başına yılda 36.5 kg süt tüketilmesi gerekirken Türkiye’de bu rakam 6 kg. civarındadır. Oysa bu miktar ABD’de 88, İsviçre’de 98, İngiltere’de ise 107 kg’dır. Bu denli düşük tüketim miktarı ilerleyen yaşlarda birçok sorunlara yol açabilmektedir.

Bu araştırma, öncelikle et ve süt ürünleri tüketim yapısı, tercihleri etkileyen kriterler, demografik verilere (yaş, cinsiyet, gelir düzeyi vb.) göre değerlendirilmiştir.

Balıkesir merkezde ve ilçelerinde yaşayan tüketiciler ile yapılan anket sonuçları değerlendirilerek, bölgedeki tüketicilerin et ve süt satın alma nedenleri, tüketim miktarları, satın alım yeri tercihleri, tercih edilen markaları, ürünü satın alırken dikkat ettikleri kalite unsurları, reklam ve promosyonlarla ilgili yargıları ve tüketici beklentilerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

2. KONU İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2. 1. Süt Tüketimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar:

Konu ile ilgili yurtdışında yapılan bazı önemli çalışmalar kronolojik olarak aşağıda sıralanmıştır.

Dale ve Wessels (1988), Süt ürünlerinin talep yapısının incelendiği çalışmada 1977 hane halkı tüketim verileri (HFCS) kullanılmıştır. Yatay kesit ve zaman serisi verileri ile Almost Ideal Demand System (AIDS) modelini kullanarak süt ve süt ürünleri için tahminlerde bulunmuş, uzun dönemde talep değişikliklerine sebep olan demografik ve ekonomik faktörleri incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre özellikle yaş ve cinsiyet gibi demografik faktörlerin bu ürünlerin tüketimi üzerine etkisi anlamlı çıkmıştır. Yine elde edilen sonuçlara göre süt ürünlerinin inelastik olduğu, çapraz elastikiyetin düşük, gelir elastikiyetinin ise küçük veya negatif olduğuna işaret edilmiştir.

Pomareda ve Tarres (1990), “Süt Endüstrisinin Gelişimi” isimli araştırmalarında endüstriyel alanda 1970’li yıllarda önemli gelişmeler meydana geldiğini, süt dağıtım kanallarının artmasına rağmen depolama merkezlerinin üretim bölgeleri yanında çoğaldığını tespit etmiştir. Süt endüstrisindeki yeni gelişimlerin bu endüstri kolunu 1980’lerde yeni bir çizgiye taşıdığını dile getirmiştir.

Sumner (1995), “Agricultural Trade Policy: Letting Markets Work” isimli çalışmada 1970-1992 yılları arasında ABD’deki süt işletmelerinde süt üretimi ve pazarlanması konusunda bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada küçük çaplı süt işleyen mandıraların pazardan süt alımı yaparken ve bu sütleri pazarlarken beraberce hareket ettikleri ve böylece satış gelirlerini arttırdıklarını tespit etmiştir (Gülcan, 2006).

2.2.Süt Tüketimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Çalışmalar:

Arsan (1991), “Süt ve Ürünleri sanayi” konulu araştırmasında tarım sektörünün GSMH içindeki payı % 17,5 civarında iken, tarıma dayalı endüstri ürünlerinin ülke ihracatındaki payını %3 olarak hesaplamıştır. Gıda tüketiminde; gıda değeri kadar, ürünün hijyenik şartlarda üretilip tüketiciye ulaştırılmasının önem taşıdığını belirtmiştir.

Gönc, Demirci, Şimşek (1991), “Trakya Bölgesindeki Süt İşletmelerinin Bugünkü Durumu, Problemleri ve Çözüm Yolları” adlı araştırmalarında Trakya bölgesindeki süt üretim miktarı ve sütü işleyen mandıraların teknik özelliklerini incelemiştir. Trakya bölgesinde beyaz peynir üretiminin önemli bir bölümünün mandıra tipi küçük işletmelerde gerçekleştirildiğini belirtmektedirler.

Tufan ve Sayın (1995), “Hayvansal Ürünler Dış Ticaretinde İzlenen politikalar ve Ülke Hayvancılığına Yansımalar” konulu çalışmada ülke hayvancılığının genel durumunu inceleyerek, izlenilen dış ticaret politikalarına değinmişlerdir. Çalışmada 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Önlemleriyle, endüstri ürünleri dış satımına dayalı bir politika izlenilmesine değinilmiştir. Çalışmanın sonucunda Türkiye’de hem hayvan varlığında hem de hayvancılıkla uğraşan işletmelerin sayısında bir azalma olduğu bu bakımdan üretimi arttırıcı ve istikrarlı dış ticaret politikaları uygulanmasının gerektiği vurgulanmıştır.

İnan vd. (1995), “Süt Sanayinin Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri” konusunda yaptığı araştırmada süt sanayinin mevcut durumu, karşılaşılan sorunlar ve bunlara ilişkin çeşitli çözüm önerileri verilmiştir. Nüfus artış hızı yüksek olan ülkemizde buna orantılı olarak sağlıklı beslenmek için süt ve süt ürünleri sanayinin geliştirilmesinin ana hedef olması gerektiği belirtilmiştir.

Suner (1998), “ Süt ve Süt Ürünleri Endüstrisinin Matematiksel Analizi” konusunda yaptığı çalışmada ülkemizde üretim planlamasının bilinmemesi nedeniyle süt endüstrisinden beklenen sonuçların alınmadığını öne sürmüştür. Üretim tüketim aktarmasında stok oluşumuna yer verilmemesi nedeniyle pazarlama ve imalat arasındaki dengenin kurulamadığına işaret etmektedir.

Oraman ve Azabağaoğlu (2001), “Kümeleme Analizi ile Tüketicilerin Süt ve Yoğurt Ürünlerini Satın Alma Davranışlarının ve Marka Tutumlarının Belirlenmesi” başlıklı çalışmalarını İstanbul ilinde 385 kişiyle yapılan anketlerle belirlemişlerdir. Bireyin süt tercihlerinin % 72 UHT, % 23.1 pastörize, % 4.9 işlenmemiş süt olduğu görülmüştür. Genel değerlendirme sonucu satın almada, marka bağımlılığı (% 22.5), tat ve aromanın (% 22.1) etkili olduğu saptanmıştır. Yoğurt için de benzer sonuçlar elde edilmiş olup son kullanma tarihi, marka, fiyat ve ambalaj tercihte öncelikli kriter olarak belirlenmiştir.

Durmaz vd. (2002), “Yükseköğretim Öğrencilerinin İçme Sütü Tüketim Alışkanlıkları” adlı araştırmasında yükseköğretim öğrencilerinin süt hakkındaki bilgileri ve günlük süt tüketim düzeylerini incelemiştir. Ankete katılan öğrencilerin günlük süt tüketiminin yetersiz olduğu ve öğrencilerin süt hakkında sınırlı düzeyde bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir.

İçöz, vd. (2005), “Süt ve Süt Ürünleri: Durum ve Tahmini Raporu” isimli araştırmasında üretimin sağlıklı ve sürdürülebilir bir biçimde yapılabilmesi için dünyadaki gelişmeleri izleyerek, Türkiye ile karşılaştırmıştır. İleriye yönelik olarak süt ve süt ürünlerinin ihtiyaca cevap vermesini hedefleyerek incelemelerde bulunmuşlardır.

2.3. Et Tüketimi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Çalışmalar:

Cross and Standfield (1976), yaptıkları anket ve araştırmalarda et tüketiminde etin çeşidinin büyük öneme sahip olduğunu görmüşlerdir. Ayrıca özellikle kırmızı etin rengi, kokusu ve kemiksiz olması tüketicilerin en çok dikkat ettiği konulardan bazıları olduğunu tespit etmişlerdir.

Bendict ve Steenkamp (1987), tarafından çok değişkenli pazarlama tekniği olan conjoint analizi kullanılarak “ Jambon Kalite Değerlendirmesi ” yapılmıştır. Çalışmada literatür incelemeleri, gözlemler ve tüketici grup tartışmaları sonucu dört kalite özelliği belirlenmiştir. Bunlar; marka, paket, mağaza ve fiyattır. Her bir özellik için önem derecelendirilmesi yapılmış ve 250 denekten veri toplanmıştır. Dört kalite özelliği ile 16 ürün profili oluşturulmuş ve her bir deneğe tesadüfi olarak gösterilmiş ve tüketicilerin kalite algılamasına göre sıraya koymaları istenmiştir. Tüketiciler toplanan sosyo demografik özellikleri ve diğer veriler dikkate alınarak 4 sınıfa ayrılmıştır. Her sınıfta kalite özelliklerinin önem derecesi farklı bulunmuştur.

Mojdiszka ve Caswell (2001), “ Gıda Ürünlerinde Tüketici Tercihi ve Beslenme Bilgisi ” adlı çalışmasında ABD’de 1993-1998 yılları arasında dondurulmuş hazır yiyecekte talep modelini tahmin etmek, zorunlu veya gönüllü etiket kullanımının satın almada etkisini ölçmek için yapmıştır. Modelde, tüketicilerin geliri, beslenme bilgileri, besin etiketinin kullanımları ile ürünün fiyatı, besleyici özellikleri yer almıştır. Fiyat, reklam, fiyat indirimleri ve damak zevklerinin talepte önemli etkiye sahip olduğu, beslenme bilgisi ve etiket kullanımının önemli etkiye sahip olmadığı bulunmuştur. Tüketici tercihi ve satın alma yapısının zorunlu etiketleme uygulamalarından sonra önemli olarak değişmediği de saptanmıştır

2.4. Et Tüketimi İle İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Çalışmalar:

Aksulu (1996), “Ambalajlı Gıda Ürünlerinde Etiketin Önemi ve Tüketici Duyarlılığı” adlı çalışmasında İzmir’de altı büyük süper markette kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 491 tüketiciye anket yapmıştır.

Çalışmada tüketicilerin satın alma sırasında gıda ürünlerinin ambalajı üzerindeki ilgileri değerlendirip değerlendirmedeği, ne düzeyde değerlendirdiği ve hangi bilgilere önem verdiği, süper marketlerden satın alınan ambalajlı ürünlerin neler olduğu ortaya konulmuştur.

Okan Atay (2004), yaptığı çalışmada Aydın ili Çine ilçesi kentsel alanda kırmızı et tüketim alışkanlıklarını incelemiştir. Araştırmaların sonucunca göre tüketicilerin % 33.1’i öncelikle kırmızı eti tercih ettiği ve en çok tercih edilen kırmızı et türünün sığır eti olduğu

gözlenmiştir. Kırmızı etin öncelikle lezzetli olduğu için tercih edildiği ve ayrıca kırmızı et tüketen ailelerin kırmızı eti kıyma olarak satın almayı tercih ettiği belirlenmiştir. Kırmızı et tüketen ailelerin ayda 3 kg'dan daha az et tükettikleri saptanmıştır.

Yıldırım ve Arkadaşları (1998), tarafından yapılan bir çalışmada, Van İli Merkez ilçede 120 aileden toplanan verilere göre, ailelerin % 49.1'i koyun etini, % 34.22'si sığır etini tercih ederken, % 16.7'si özel bir tercihlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Adı geçen çalışmada et alım yerlerinin oransal dağılımı, kasaplar % 82.5, süper market %12.5 ve et-balık kurumu % 5 olarak bildirilmiştir.

Yıldırım ve Yalçınkaya (1999), Van İli Erciş ilçesinde farklı gelir düzeylerinde 140 aile üzerinde yaptıkları bir anket çalışmasında, gelir düzeyinin artmasıyla tavuk eti tüketiminin de arttığını belirlemişlerdir. Ayrıca incelenen ailelerin tavuk eti satın alırken, öncelikli olarak % 37.1'inin tavuğun tazeliğine, % 30.1'inin tavuğun kalitesine, % 13.6'sının tavuğun markasına, % 10'unun tavuğun fiyatına dikkat ettiğini ortaya koymuşlardır.

Yalçınkaya (1999) tarafından Van ili Erciş Merkez ilçesinde 140 aile üzerinde yapılan bir çalışmada, ailelerin hayvansal gıda tüketimlerinin % 50.87'sini kırmızı et tüketiminin oluşturduğu belirlenmiştir.

Şengül (2002), Türkiye'de kentsel ve kırsal kesimde gelir gruplarına göre hanelerin gıda taleplerini incelediği çalışmasında orta, yüksek ve en yüksek gelir gruplarındaki hanelerin gıda talep parametrelerinin fiyatlara, gelire ve sosyo demografik değişkenlere, düşük ve en düşük gelir gruplarındaki hanelerin gıda talep parametrelerinin ise yalnızca fiyatlara ve gelire duyarlı olduğunu belirlemiştir. Ele alınan çalışmada, Türkiye'de gıda fiyat ve gelir esnekliklerinin hem kentsel ve kırsal yerleşim yerleri arasında hem de gelir gruplarına göre değişmesinin önemli bir sonuç olduğu bildirilmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın orijinal materyali Balıkesir İlinde yaşayan tüketicilerle yapılan anket çalışmalarından elde edilen birincil verilere dayanmaktadır. İkincil veriler ise et ve süt ürünlerinin üretimi ve tüketimine yönelik yapılmış yerli ve bu konudaki yabancı literatürden toplanmıştır.

Araştırmaya ait orijinal veriler iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın ilk aşamasında Balıkesir İlinde Sosyo Ekonomik Statü (SES) gruplarına ayrılmış hane halklarıyla yüz yüze yapılan anket çalışmalarından oluşmaktadır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında hazır paket programlar yardımıyla analiz edilmiştir.

3.2. Yöntem

Balıkesir ilinde anket yapılan tüketicilerin seçiminde 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Balıkesir ilinde ve ilçelerinde yaşayan insanlardan yararlanılmıştır. Araştırma bölgesinin nüfusu 1.076.347 dir. Et ve süt tüketimi ile ilgili bilgileri elde etmek için popülasyonu temsil edecek maksimum örneğe ulaşmak için oran %50 alınmıştır (Malkotra, 1993).

Tüketicinin seçiminde aşağıdaki örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Formülden elde edilen sonuca göre Balıkesir ilinde 220 kişiye anket uygulanmıştır.

$$n = \left(\frac{Z_{\alpha/2}}{d} \right)^2 \cdot p \cdot q$$

n= Örnek hacmi

p= Araştırma ilinde et ve süt tüketim oranı.

q= 1-p

d= Örnekleme hatası.

$Z_{\alpha/2}$ = Güvenirlilik derecesi.

Tüketicilere yönelik araştırmalarda örnek çerçevesi belirlenirken kullanılan en etkili yöntem Sosyo Ekonomik Statü (SES) gruplarına göre dağılım kriteridir.

Yukarıda hesaplanan örnek hacmi bu kritere göre belirlenmiştir.

Çizelge 3.2. Türkiye ve Balıkesir’de Sosyo Ekonomik Statü Grupların Dağılımı

Sosyal Sınıflar	Türkiye (%)	Balıkesir (%)	Anket Dağılımı (adet)
A	4.7	11.4	25
B	10.3	10.8	24
C	30.7	42.8	94
D	54.3	35.0	77
Toplam	100.0	100.0	220

Balıkesir merkez ağırlıklı olmak üzere toplam 220 kişiye anket uygulayarak veriler toplanmıştır. Anketler kişilerle kimi karşılıklı görüşmeler, kimi araçlar vasıtasıyla doldurulmuştur.

Sınıfların tanımlanmasında ve birbirinden ayrılmasında semtler, kişilerin gelir düzeyleri ve gelir düzeyi hakkında destekleyici fikir veren diğer bazı göstergeler kullanılmıştır. Buna göre:

A grubu; Bahçeli evler, Elli iki evler vb. semtlerde oturan aylık gelirleri 10.000 Ytl’ den fazla olan yazlık, kışlık ev yanında LCD ekran Tv si olan ve diğer elektronik eşyalar gibi varlıkların tamamına sahip olan kişiler,

B grubu; Atalay caddesi, Merkez’de (çarşı) oturan aylık geliri 5.000-10.000 Ytl arasında bulunan en azından bir kışlık evi olan ve yukarıda sayılan bazı eşyalara sahip olan kişiler,

C grubu; Sütlice Mahallesi vb. semtlerde oturan aylık geliri 2.000-5.000 Ytl arasında olan genelde kiracı olan (bazı durumlarda kışlık evi de olan) orta halli kişiler,

D grubu; Cumhuriyet Mahallesi vb. semtlerde oturan aylık geliri 2.000 Ytl ve altında olan kişiler dahil edilmiştir.

Anketlerden elde edilen veriler Excel Office 2003 paket programı aracılığı ile bilgisayar ortamına yüklenerek elde edilen bulgular çeşitli çizelge ve grafiklere dökülerek mutlak ve oransal rakamlarla yorumlanmıştır.

4. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1. İlin Özellikleri

4.1.1 İlin Konumu

Balıkesir, Anadolu yarımadasının kuzey batısında ve önemli bir kısmı Marmara'da olmak üzere geriye kalan kısmı da Ege Bölgesi'nde yer alan bir ildir. Güneyinden Manisa ve İzmir, batısında Ege Denizi ve Çanakkale, doğusundan Kütahya ve Bursa, kuzeyinden Marmara Denizi ile çevrilmiştir. Bu konumuyla Türkiye'nin Marmara ve Ege denizine açılan yeşil penceresidir.

Yüzölçümü 14.299 km² dir. Kent merkezinin rakımı 139 metredir. Balıkesir 39°-40' kuzey enlemler ile, 26°-28' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İl sınırları hem Marmara hem de Ege Bölgesi içerisinde dağılmıştır. Fazla engebeli olmayan Balıkesir ili yer şekilleri, büyük ölçüde dalgalı düzlüklerden oluşur. İl alanının yarısından fazlasını kaplayan plato düzlükleri akarsu vadileriyle parçalanmış durumdadır. Yüksekliği 2000 m' yi bulmayan ilin, genel görünümde kuzey kesimini, Karadağ'ın batı uzantıları engebelendirir. İlin güneydoğu ve güneybatı kesimleri daha dağlıktır. Güneydoğuda Alaçam Dağları'na bağlı Ulus Dağ'ının doruğu 1.769 metreye ulaşır. Güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundaki Kaz Dağları, il sınırındaki Karataş Tepesinde 1.774 m.'lik bir yükseklik bulur.

Çizelge 4.1.1. Balıkesir İli Coğrafi Özellikleri

YÜZÖLÇÜMÜ	14.299 km ²
NÜFUS	1.076.347
NÜFUS YOĞUNLUĞU	75
İLÇE SAYISI	19
BELEDİYE SAYISI	52
KÖY SAYISI	905
ORMAN FUNDA ARAZİSİ	675.010 Ha
TARIM ARAZİSİ	510.456 Ha
ÇAYIR MERA	210.020 Ha
TARIM DIŞI	38.463 Ha
EN YÜKSEK NOKTASI	Akdağ Tepe (Dursunbey) 2089 m.
ÖNEMLİ AKARSULAR	Kocaçay, Madra Çayı, Simav Çayı, Atnos Çayı, Üzümcü Çayı, Gönen Çayı, Kille Deresi
DOĞAL GÖL	Manyas Gölü (Kuş Gölü) 169 km ²

Kaynak: Balıkesir Tarım İl Müdürlüğü, 2007

4.1.2 İklim ve Bitki Örtüsü

Balıkesir, Akdeniz iklimi ile Karadeniz iklimi arasındaki geçiş bölgesinde bulunmaktadır. Ege kıyılarındaki kesimlerde Akdeniz iklimi, Marmara kıyılarında Karadeniz ikliminin etkisi görülmektedir. Kıyılardan iç kesimlere gidildikçe, iklim karasallık eğilimi göstermektedir. Yıllık ortalama yağış 620 mm. dir. Zaman zaman etkili olan yüksek basınç sistemleri yağış oluşumunu azaltır ve hava kirliliğinin daha yoğun yaşanmasına neden olur.

Çizelge 4.1.2. Balıkesir İli İklim Bilgileri

Ortalama Sıcaklık	14,7
Ortalama Güneşlenme Süresi (günde saat, dk.)	6,48
Ortalama Oransal Nem	71,03
Ortalama Yağış Miktarı	620
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	95,5
Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	4
Ortalama Donlu Gün Sayısı	45

Kaynak: Balıkesir Tarım İl Müdürlüğü, 2007

İl arazisinin % 45'i (640.335 hektar) orman, % 8'i (112.292 hektar) mera, % 33'ü (471.165 hektar) tarım arazisidir. Sulanan arazi 83.582 hektardır. Genelde yarı nemli iklim koşulları altında mikaşist, gnays, fillat ve kristalize kireçtaşı gibi anakayalar üzerinde gelişen topraklar kahverengi orman topraklarıdır. Bunlar Edremit Körfezi ile Dursunbey çevresinde görülmektedirler. Kırmızımsı kahverengi Akdeniz toprakları, Akdeniz iklim koşullarının meydana getirdiği peyzaj özelliklerini karakterize eden maki, garig ve kızılcam vejetasyonunun yayılma alanı içerisinde genellikle, kalker ve kalkerli anakayalar üzerinde gelişmiştir. Ege kıyılarında 300 m. yüksekliğe kadar makilere rastlanır. Edremit bölgesi ise 500 metreye kadar zeytinliklerle kaplıdır. Daha yukarılarda kara ve kızılbaş ormanları vardır.

4.2 Sosyo Ekonomik Yapı

Balıkesir ili ekonomisi genelde tarım ve hayvancılığa dayanır. Arazi ve iklim yapısının elverişli olması nedeniyle Balıkesir’de her türlü tarım ürünü yetiştirilmektedir. 513.946 hektar tarım arazisininin 49.330 hektarlık bölümünde sulu tarım yapılmaktadır.

Zeytin, hububat, domates, biber, tütün, mısır, şekerpancarı, pamuk, kavun, karpuz ve seftali yetiştirilen ürünlerin başında yer almaktadır. Zeytin üretiminin il tarımı ve ekonomisinde önemli bir yeri vardır. 10.443.955 adet meyve veren, 424.970 adet meyve vermeyen zeytin ağacı mevcuttur. Zeytin ve zeytin zararlıları ile mücadele için körfez ve Güney Marmara Birlikleri kurulmuştur. Tarım ve hayvancılık bilinçli yaklaşımlarla yapılmaktadır.

Balıkesir ilinde hayvancılık potansiyeli yüksektir. 357.151 büyükbaş, 845.012 küçükbaş, 75.000.000 civarında kümes hayvanı mevcuttur. Toplam sığır varlığı içindeki saf kültür ve kültür melezi ırkı oranı % 82 civarındadır. İlin canlı hayvan varlığı içinde sığır % 52’lik payla 1. sırada, tavuk % 30’luk payla 2. sırada yer almakta, pazarlanan hayvansal ürün içinde beyaz et % 54, kırmızı et % 31, yumurta % 7 ve süt % 6 payla ilk dört sırayı paylaşmaktadır. Balıkesir hayvansal ürünler üretim değeri sıralamasında Türkiye’de 1. sırada, toplam tarımsal üretim değeri sıralamasında 3. sırada yer almaktadır.

Büyük bir bölümü Marmara bölgesinin güneyinde yer alan ve kuzey ege bölgesinde toprakları bulunan ilimiz, gelişmiş bu iki bölge arasında köprü işlevi görmektedir.

DPT verilerine göre Balıkesir 2. derecede gelişmiş iller grubunda ve 81 il içinde 15. sırada yer almaktadır. İlin gelişmişlik durumu incelendiğinde 8 ilçe II., 6 ilçe III. 3 ilçe IV. ve 2 ilçe de V. gelişmişlik grubunda bulunmaktadır.

Kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla 2.005 Dolar olan ilimizde sanayi sektörünün gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı % 19.5, tarım sektöründe % 26.9 ve hizmet sektöründe % 53.6’dır.

Toprak altı ve toprak üstü servetler, yollar, istasyonlar, endüstri durumu ile her türlü ekonomik faaliyet göz önüne alındığında ilimiz merkez, körfez ve Marmara olmak üzere üç bölgede değerlendirilmektedir.

Sahil kesimi turizm, zeytincilik, bağcılık, balıkçılıkla uğraşmakta, iç kısımlarda da her çeşit toprak mahsulü, hayvancılık, ormancılık ve madencilik alanlarında faaliyet görülmektedir.

Balıkesir ilinde kişi başına düşen özel otomobil sayısı incelendiğinde Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Balıkesir ili sosyo ekonomik yapısı Türkiye ortalamasına oranla daha iyi durumdadır.

Çizelge 4.2.1. Kişi Başına düşen Özel Otomobil Sayısı

	1.000 Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı
Balıkesir	85
Ege	86
Türkiye	80

Kaynak: TÜİK, Bölgesel Göstergeler 2006

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 2003 yılında yapmış olduğu "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" verilerine göre Balıkesir ili 81 il içerisinde 0.56540 endeksi ile 15. sırada yer almaktadır.

Çizelge 4.2.2. Ege Bölgesi İlleri Gelişmişlik Endeksi.

İller	Gelişmişlik Endeksi
Afyon	-0,27246
Aydın	0,42025
Balıkesir	0,56540
Çanakkale	0,36924
Denizli	0,71624
İzmir	2,52410
Kütahya	-0,20684
Manisa	0,34165
Muğla	0,71238
Uşak	0,16867
Ege Bölgesi	0,48296

Kaynak: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, 2003

Çizelge 4.2.3'te ise Balıkesir ilinde yer alan ilçelerin DPT'nin adı geçen araştırmasındaki verilere göre ülke genelindeki toplam 872 ilçe arasında ve Balıkesir ilinde bulunan 19 ilçe arasındaki gelişmişlik endeksleri sıralaması sunulmaktadır. Balıkesir ilçelerinin gelişmişlik durumu incelendiğinde, Bandırma'nın en yüksek gelişmişlik endeksi ile ilk sırada, Balya ilçesinin ise en düşük gelişmişlik endeksi ile son sırada yer aldığı görülmektedir.

Çizelge 4.2.3. Balıkesir İli İlçelerinin Gelişmişlik Durumu

İlçeler	872 İlçe İçinde Gelişmişlik Sırası	İl İçinde Gelişmişlik Sırası
Bandırma	23	1
Merkez	33	2
Ayvalık	64	3
Edremit	76	4
Burhaniye	96	5
Erdek	123	6
Marmara	125	7
Gönen	159	8
Susurluk	169	9
Gömeç	240	10
Havran	383	11
Bigadiç	426	12
Manyas	465	13
Savaştepe	466	14
Dursunbey	604	15
İvrindi	618	16
Sındırgı	640	17
Kepsut	674	18
Balya	701	19

Kaynak: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, 2003

4.3 Nüfus

Balıkesir ilinin (Merkez ilçe dahil) 19 ilçesi bulunmaktadır. 2007 yılı genel nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre ilin nüfusu 1.118.313'tür. İlin yüzölçümü 14.292 km² olduğu dikkate alındığında ortalama nüfus yoğunluğunun 78 kişi/ km² olduğu görülür. 81 İl içinde nüfus bakımından 17. sırada yer almaktadır. Nüfusun % 58'i şehir ve kasabalarda % 42'si de köylerde yaşamaktadır.

Çizelge 4.3.1. Balıkesir Merkez ve İlçelerine Ait Nüfus Göstergeleri (2007)

BALIKESİR	TOPLAM			ŞEHİR			KÖY		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	313.630	157.856	155.774	241.404	121.527	119.877	72.226	36.329	35.897
Ayvalık	58.638	29.227	29.411	34.651	17.283	17.368	23.987	11.944	12.043
Balya	16.712	8.393	8.319	2.084	1.078	1.006	14.628	7.315	7.313
Bandırma	128.603	63.857	64.746	110.248	54.686	55.562	18.355	9.171	9.184
Bigadiç	49.676	24.400	25.276	15.638	7.639	7.999	34.038	16.761	17.277
Burhaniye	48.602	24.865	23.737	36.696	18.778	17.918	11.906	6.087	5.819
Dursunbey	46.938	23.075	23.863	17.701	8.728	8.973	29.237	14.347	14.890
Edremit	107.620	54.373	53.247	47.383	23.885	23.498	60.237	30.488	29.749
Erdek	33.187	16.968	16.219	20.475	10.465	10.010	12.712	6.503	6.209
Gömeç	11.105	5.509	5.596	4.604	2.307	2.297	6.501	3.202	3.299
Gönen	72.920	36.185	36.735	41.811	20.746	21.065	31.109	15.439	15.670
Havran	27.711	13.953	13.758	10.531	5.198	5.333	17.180	8.755	8.425
İvrindi	39.542	19.822	19.720	6.356	3.208	3.148	33.186	16.614	16.572
Kepsut	26.015	12.849	13.166	6.081	2.977	3.104	19.934	9.872	10.062
Manyas	23.135	11.458	11.677	5.464	2.718	2.746	17.671	8.740	8.931
Marmara	8.597	4.716	3.881	2.554	1.339	1.215	6.043	3.377	2.666
Savaştepe	20.868	10.379	10.489	9.296	4.638	4.658	11.572	5.741	5.831
Sındırgı	42.088	20.480	21.608	12.668	6.115	6.553	29.420	14.365	15.055

Kaynak: TÜİK, 2007

1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre şehir nüfusu 468.758, köy nüfusu 505.516 ve toplam nüfus da 974.274 olarak belirlenmiş olan Balıkesir’de kentleşme oranı % 48’dir. Bu oranın 2000 yılı nüfus sayım sonuçlarından elde edilen oranla karşılaştırıldığında (% 54), nispeten düşük olduğu, dolayısı ile de kentleşme sürecinin halen devam etmekte olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.3.2. Ülke ve Bölge ile Karşılaştırmalı Nüfus Göstergeleri

	Toplam Nüfus		Şehir		Köy	
	1990	2000	1990	2000	1990	2000
Balıkesir	974.274	1.076.347	468.758	577.595	505.516	498.752
Ege	7.594.977	8.950.972	4.344.471	5.516.663	3.250.506	3.434.309
Türkiye	56.473.035	67.853.315	33.656.275	44.099.956	22.816.760	23.753.359

Kaynak: TÜİK, 2007

Çizelge 4.3.3'te görüldüğü gibi Balıkesir ilinin yıllık nüfus artış hızı Türkiye'nin nüfus artış hızının yaklaşık yarısı kadardır. Nüfus yoğunluğu dikkate alındığında ise Balıkesir ili Ege Bölgesine oranla daha az bir yoğunluğa sahiptir.

Çizelge 4.3.3. Ülke ve Bölge İle Karşılaştırmalı Yıllık Nüfus Artış Hızı

	Yıllık Nüfus Artış Hızı (binde)			Nüfus Yoğunluğu	
	Toplam	Şehir	Köy	1990	2000
Balıkesir	9,96	20,87	-1,35	68	75
Ege	16,42	23,88	5,50	96	113
Türkiye	18,35	27,02	4,02	73	88

Kaynak: TÜİK, 2007

4.4 Sanayi

Balıkesir sanayi bakımından gelişmiş ve önde gelen illerimizdendir. 100'e yakın büyük sanayi ve beş bin küçük sanayi işletmesi ile tarıma dayalı sanayi, imalat, kimya ve her çeşit sanayi ile ilgili tesisler mevcuttur. Başlıca sanayi tesisleri; zeytinyağı ve sabun, meyve, sebze ve balık konserve, pamuklu dokuma ve iplik, şeker, çimento, gübre, sülfirik asit, boraks ve asit, kağıt, un, yem, süt, deri ve çorap, jeneratör, kereste ve mobilya fabrikaları ile pek çok sayıda atölye mevcuttur. Yeni fabrika kurulmaya da devam edilmektedir.

Sanayi ve Ticaret alanlarında atılımlarını sürdüren Balıkesir'de tarımın geniş alana yayılı olması tarıma dayalı endüstri kollarının gelişmesini sağlamıştır. Un, yem, zeytinyağı, pirina ve konserve üreten üniteler il düzeyinde yayılmıştır. Bunlardan başka, kereste, çimento, şeker, deri, kösele, tuğla, kiremit, makine ve teçhizat gibi sanayi kollarında yatırımlar bulunmakta, tarım için gerekli her çeşit alet üretilmekte, bunların yurtiçi ve yurtdışına pazarlaması yapılmaktadır.

İlde sanayi işletmeleri homojen ve sektörel alanda ilçelere yayılmıştır. Merkezde tarım makineleri, çimento, sentetik, çuval, trafo, jeneratör, un ve yem üretimi, körfez bölgesinde zeytinyağı ve sabun üretimi, Bandırma'da beyaz et, gübre ve kimyevi maddeler üretimi, Manyas, Gönen, Susurluk ve merkez ilçede süt ve süt ürünleri, Gönen'de dericilik, Dursunbey' de orman ürünleri sanayi, Bigadiç ve Sındırgı' da madencilik yaygınlaşmıştır.

Dokumacılık, elektrikli ev aletleri, elektrik makineleri, kimya, orman ürünleri yapı malzemeleri ve ham madde ağırlıklı metal sanayi son yıllarda gelişme gösteren sanayi kollarıdır.

Sanayi sektörü ilde yaratılan GSMH içinde % 18'lik paya sahip olup, faal nüfusun % 8'i imalat sanayinde çalışmaktadır.

Balıkesir yer altı zenginlikleri bakımından ülke bazında önemli bir yere sahip, gerek metalik madenler, gerekse endüstriyel hammadde kaynakları açısından oldukça zengindir.

Demir, kurşun, çinko, bakır, antimon, civa, altın, manganez ve krom ilin önemli metalik madenleridir. Bor tuzları, kaolen, jips, talk, wöllastonit, barit, bentonit ve mermer ilin önemli endüstriyel hammadde kaynaklarıdır. Ülke mermer rezervinin % 80'i ilimizdedir. 625 milyon ton bor rezervine sahip olup, 650 bin ton bor ve bor tuzu üretimi yapılmaktadır. Maden ve jeotermal kaynakları ilin en önemli doğal servetidir. Bölgenin İstanbul'dan sonra en büyük ve en modern tesislerine sahip olan Bandırma Limanından başta maden olmak üzere her türlü maddenin ihracat ve ithalatı yapılmaktadır. Dış ülkelere ihraç edilen maddelerin başında boraks gelmektedir. Bunun dışında mermer, çimento, tarım makineleri, trafo cihazları, deniz ve tatlı su ürünleri, bitkisel yağlar, salça, meyve, sebze ve sentetik ihracatı yapılmaktadır. 2006 yılında yapılan ihracat 277 milyon dolar, ithalat ise 266 milyon dolar olmuştur. 2007 yılında ise yapılan ihracat 316 milyon dolar, ithalat ise 298 milyona ulaşmıştır. Yüzölçümünün % 47'si orman olan ilimizde 2006 yılında köylüye 19.034.978,96 YTL. ödemedede bulunulmuş, orman ürünlerinden 48.732.114 YTL. gelir elde edilmiştir. 2006 yılı sonu itibariyle genel bütçe gelirlerinden tahakkuk miktarı 1.111.930.298 YTL. iken, tahsilat 840.028.358 YTL. olmuştur.

Aşağıdaki tablo incelendiğinde özel sektörün kamu sektörüne göre il ekonomisinde daha büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla özel sektör ekonominin canlanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Çizelge 4.4.1. Balıkesir İli Genel Sanayi Durumu

BALIKESİR İLİ GENEL SANAYİ DURUMU		Birimi	2005	2006
SANAYİ DURUMU	Özel Sektöre Ait Sanayi Tesisleri	adet	1013	1013
	Kamuya Ait Sanayi Tesisleri	adet	3	1
	Organize Sanayi Bölgeleri		4	4
	Endüstri Bölgeleri	adet	–	–
	Küçük Sanayi Siteleri	adet	15	15
	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri	adet	–	–
	Teknoparklar	adet	–	–
	Serbest Bölgeler	adet	–	–
	Nitelikli Sanayi Bölgeleri	adet	–	–
	Sanayi Odaları	adet	1	1

Kaynak: Balıkesir İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü

4.5 Eğitim

Eğitim, nitelikli eleman yetiştirme yönünden büyük önem arz etmektedir. Balıkesir ilinde kademelere göre okul, öğrenci, öğretmen verileri aşağıda sunulmaktadır.

Çizelge 4.5.1. Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci, Öğretmen Sayıları. (2006 / 2007)

	Türkiye	Ege	Balıkesir
Okul Öncesi			
Okul Sayısı	20.675	3.071	363
Öğrenci Sayısı	640.849	82.834	8.774
Öğretmen Sayısı	24.775	3.727	408
Öğretmen başına öğrenci sayısı	26	22	22
İlköğretim			
Okul Sayısı	34.656	3.945	568
Öğrenci Sayısı	10.846.930	1.206.407	135.886
Öğretmen Sayısı	402.829	52.888	6.364
Öğretmen başına öğrenci sayısı	27	23	21
Ortaöğretim			
Okul Sayısı	7.934	1.122	156
Öğrenci Sayısı	3.386.717	429.267	50.384
Öğretmen Sayısı	187.665	27.322	3.610
Öğretmen başına öğrenci sayısı	18	16	14
Mesleki ve Teknik Lise			
Okul Sayısı	4.244	640	95
Öğrenci Sayısı	1.244.499	176.415	20.394
Öğretmen Sayısı	84.276	12.806	1.765
Öğretmen başına öğrenci sayısı	15	14	12

Kaynak: TÜİK, İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Balıkesir’de, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, meslek ve teknik liseler sınıflandırması ile incelenmiştir. Balıkesir’de okul öncesi eğitimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı Ege Bölgesi ortalaması ile eşit, Türkiye ortalamasına göre düşüktür. İlköğretim, ortaöğretim, mesleki ve teknik liselerde ise öğretmen başına düşen öğrenci sayısı hem Ege Bölgesi hem de Türkiye ortalamalarının altındadır. Balıkesir’de gerek okul öncesi ve ilköğretimde gerekse ortaöğretimde okullaşma oranı Türkiye ortalamalarının üzerinde yer almaktadır.

Aşağıdaki tablo incelendiğinde Balıkesir ili eğitim kademelerindeki okullaşma oranının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu görmekteyiz. Buna dayanarak Balıkesir ilindeki okur-yazarlık oranının Türkiye ortalamasından fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 4.5.2. Eğitim Kademelerine ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları

	Türkiye	Balıkesir
Okul Öncesi		
Kız	46,08	54,70
Erkek	47,76	56,01
Toplam	46,94	55,37
İlköğretim		
Kız	93,37	96,01
Erkek	99,21	99,77
Toplam	96,34	96,91
Ortaöğretim		
Kız	76,66	86,86
Erkek	96,24	90,22
Toplam	86,64	88,64

Kaynak: İl Millî Eğitim Müdürlüğü (2007)

5 ET SEKTÖRÜ

5.1. Ürünün Tanımı

Et, önemli bir hayvansal protein kaynağı olup; büyüme, gelişme ve fizyolojik fonksiyonların yerine getirilmesinde gerekli olan bir çok bileşeni içeren komple bir gıdadır. Kırmızı etin içinde biyolojik değeri yüksek demir minerali, çinko, magnezyum, konjuge, kaliteli protein, doymuş yağlar ve niasin bulunmaktadır. 100 gramında ortalama 250-300 kalori arasında enerji içeren etler, dana, koyun, kuzu olarak tüketilebilmektedir.

Türkiye’de kırmızı etin kaynağı sığır, koyun, keçi ve mandadır. Bu hayvanlar genelde ekolojik şartlara uyumuş, ekstansif yapıya sahip ve geleneksel özellikteki küçük aile işletmelerinde yetiştirilmektedir. Bununla birlikte entansif besicilik yapan işletmelerde mevcuttur. Türkiye’de et üretimi, kasaplık hayvanların arzındaki dalgalanmalar nedeni ile yıl içinde düzenli olarak yapılamamaktadır. Ayrıca Türkiye’de kırmızı etin muhtelif gelir gruplarındaki tüketim miktarları çok farklıdır. Kırmızı et tüketimi, en düşük gelir grubunda günlük kişi başına 14 gr., orta gelir grubunda 60 gr., en yüksek gelir grubunda ise 120 gr’dır (Güneş, 1998).

Günümüzde bir ülkede, hayvansal ürün tüketim seviyesi, hayvansal üretim miktarı ve kırsal gelirler içinde hayvancılığın payı o ülkenin gelişmişliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedeni; et, süt, yumurta gibi hayvansal gıdaların insan beslenmesindeki önemidir. Nitekim dünyanın gelişmekte olan ülkelerinde sosyal ve ekonomik gelişmelerine paralel olarak hayvansal ürün tüketimleri de giderek artmaktadır.

Hayvancılık sektörü Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olmasına rağmen halen istenilen düzeye getirilememiştir. Bugün gelişmiş ülkelerde toplam tarımsal gelirin % 60-80’i hayvancılıktan elde edilirken Türkiye’de tarımsal üretim değerinin sadece % 21,68’ini hayvansal üretim değeri oluşturmaktadır (Kan ve Direk, 2004).

İnsanların sağlıklı yaşamlarının koşulu, sağlıklı beslenmeden geçmektedir. Beslenme fiziksel olarak doyumun yanı sıra yaşam için geçerli olan besin maddelerinin dengeli tüketilebilmesini kapsar. Bu çerçevede dünya genelinde nicel açıktan söz edilmese de hayvansal protein ihtiyacının karşılanmasında, hayvansal üretim dalları içinde kırmızı et önemli bir yer tutmaktadır. Lezzetli olması, çok çeşitli biçimlerde tüketilebilmesi ve hazım olma derecesinin yüksek olması gibi özelliklere de sahip olan et, dünyanın hemen her yerinde diğer gıdalara oranla pahalıdır. Bu durum yeterli et tüketimini azaltan önemli bir faktördür.

Özellikle kırmızı et, beyaz et ve balık etine göre daha pahalı bir üründür. Türkiye (7.24 kg/yıl) kişi başına kırmızı et tüketimi açısından ABD (74.6kg/yıl) ve AB (70.3 kg/yıl) ülkelerine göre oldukça gerilerdedir (FAO, 2003). Kırmızı et tüketimini ekonomik nedenlerin dışında beslenme alışkanlıkları, iklim, gelenekler, dini inançlar ve sağlık sorunları gibi faktörler etkilemektedir. Ülkemizde de kırmızı et tüketiminde bölgelere göre hatta bölgeler içinde yörelere göre farklılıklar bulunmaktadır. Hayvansal gıda tüketiminin yapısının araştırılması, hayvansal ürünlere olan tüketici talep eğilimlerinin belirlenmesi, çeşitli ürünlerin rakip ürünlere tercih edilmesinin nedenlerinin araştırılması ve planlamada kullanılmak üzere verilerin elde edilmesi açısından önemlidir (Yıldırım ve Yalçınkaya, 1999). Bu bağlamda, gelir gruplarına göre birey veya hanelerin gıda tüketim yapılarının belirlenmesi, fiyat-talep ve gelir-talep esnekliklerinin hesaplanması, gıda politikalarının oluşturulmasında alternatif fiyat politikalarının refah üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinde ve gıda yardım programlarının daha etkin olarak hedef gruplara ulaştırılmasını sağlaması bakımından yararlanılacak önemli bilgilerdir (Şengül, 2002). Fakat, Türkiye’de kentsel ve kırsal kesimde gelir gruplarına göre gıda talebini ve tüketim alışkanlıklarını ayrıntılı olarak inceleyen çalışmalar sınırlı sayıda bulunmaktadır.

5.2. Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği ve Stratejileri

Hayvancılık tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik, sosyal ve beslenme açılarından önem taşıyan vazgeçilmez bir sektördür. Türkiye’de GSMH içerisinde yalnızca hayvancılığın % 6’lar düzeyinde bir paya sahip olması bunun önemli bir göstergesidir. Hayvancılığın ülke sosyo-ekonomik yapısındaki yeri ve önemi aşağıdaki maddeler halinde belirtilebilir:

- Ülke ekonomisini geliştiren, birim yatırıma yüksek katma değer yaratan ve düşük maliyetle istihdam imkanı sağlayan bir sektördür.
- İnsanların yeterli ve dengeli beslenmeleri için gerekli olan et, süt ve yumurta gibi hayvansal ürünler üretmektedir.
- Ülke ihracat gelirlerine değişen ölçülerde katkı sağlama potansiyeline sahiptir.
- Et, süt, tekstil ve deri gibi çeşitli endüstri kollarına hammadde sağlamaktadır.
- Yem, ilaç ve ekipman gibi yan sanayi kollarının kurulmasına imkan sağlamaktadır,
- Gübresi ile toprağın verimliliğini arttırmaktadır,
- Tarımdaki gizli işsizliği önlemektedir.

Hayvancılık sektöründe son 20 yılda çok büyük değişimler olmuştur. Büyükbaş ve küçük baş hayvan varlığımız azalmış, hayvan başına üretim miktarı artmış olmasına rağmen halen hayvancılığı gelişmiş ülkelerle mukayese edilmeyecek düzeyde gerilerde kalmıştır. Hayvancılıkta, üretim artışları çok çeşitli nedenlerle beklenen seviyelere çıkarılamamış bulunmaktadır. Büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığımız Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sürekli artış gösterirken, 1980 yılından sonra ani bir düşüş göstermiştir. Bu düşüşe 1980-85 yılları arasında hayvancılık istatistiklerinde yapılan metot değişikliğinin yanı sıra 1980 yılı sonrası yaşanan terör, göç, uygulanan hayvancılık politikaları ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlığında süre gelen 'reorganizasyon' adı altındaki teşkilatlanma neden olmuştur.

1980-2002 yılları arasında toplam büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı % 50.5, Sığır sayısı % 38.3, Manda sayısı % 88.3, koyun sayısı % 48.2 ve keçi sayısı % 64.4 azalmıştır. Ankara keçisi sayısında ise bu düşüş % 90'lar düzeyindedir. Belirtilen dönemler arasında nüfus % 55.9 oranında artarken, hayvan sayısındaki bu azalma düşündürücüdür.

Sığır varlığının, 2002 yılı verilerine göre, % 18,97'si kültür ırkı, % 44.45'i kültür melezi ve % 36.57'si yerli ırklardan, koyun varlığının % 2.8'si kültür ırkı ve % 97.2'si yerli ırklardan ve keçi varlığının ise % 100'ü yerli ırklardan oluşmaktadır.

5.3. Hayvansal Üretim

1980-2002 yılları arasında ülkemiz hayvan sayısı önemli miktarda azalırken, birim hayvan başına elde edilen verimin artışına bağlı olarak toplam hayvansal gıda üretimimizde artışlar olmuştur.

1980-2002 yılları arasında, büyükbaş karkas ağırlığında % 196, küçükbaş karkas ağırlığında % 55, inek başına süt üretiminde ise % 195 oranında artış (1980'de 577 kg, 2002'de 1705 kg) görülmüştür. İnek sütünün toplam süt üretimindeki payı 1980 yılında % 63 iken, 2002 yılında % 89'a ulaşmıştır. Büyükbaş ve küçükbaş karkas ağırlığındaki artışlar besicilik yapan işletme sayısının artışından, inek başına süt üretimindeki artış ise kültür ırkı ve melezi inek sayısındaki artıştan kaynaklanmıştır.

Bu verilere göre, 2002 yılında kişi başı süt tüketimi 125.5 kg ve kırmızı et tüketimi ise 6.28 kg olarak hesaplanmaktadır. Bu değerler gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür. Ancak, yukarıda hesaplanan kırmızı et tüketimi mezbaha, kombina kesimleri dikkate alınarak hesaplanmıştır. Hayvancılık üretim katsayıları kullanılarak yapılan üretim hesaplarına göre ise toplam kırmızı et üretim miktarı 2002 yılında 840.000 ton olup; bu durumda kırmızı et tüketimi 12,7 kg. civarında bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi Balıkesir ili ve ilçelerindeki et üretimi son altı yılda büyük bir artış göstermiştir. 2001 yılındaki et üretimi 18.097 ton iken 2006 yılı incelendiğinde bu rakamın 27.325 ton olduğu görülmüştür. Et üretimi altı yıl içinde yaklaşık 9000 ton artmıştır.

Çizelge 5.3.1. Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Verileri

BALIKESİR İLİ TOPLAM ET ÜRETİMİ (2006)			
HAYVAN ADI	KESİLEN HAYVAN SAYISI	ORTALAMA KARKAS ÜRETİMİ (KG)	ET ÜRETİMİ (TON)
Sığır	26.218	190	4.985
Dana	72.027	216	15.525
Manda-Malak	912	123	112
Koyun	4.788	22	103
Kuzu	430.278	15	6.487
Kıl Keçi ve Oğlağı	12.037	9	113
Toplam	546.260	-	27.325

Kaynak: Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü, 2006

Süt üretimi ise yıllara göre değişiklik göstermiş olsa da son iki yılda büyük oranda artmıştır. 2001 yılında üretilen süt miktarı 416.110 ton iken 2006 yılına gelindiğinde bu rakam 624.975 tona yükselmiştir. Altı yıl içinde süt üretimi yaklaşık olarak 210.000 ton artmıştır.

Çizelge 5.3.2. Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Verileri

BALIKESİR İLİ TOPLAM SÜT ÜRETİMİ (2006)			
HAYVAN ADI	SAĞILAN HAYVAN SAYISI	LAKTASYON SÜT VERİMİ (LT)	SÜT ÜRETİMİ (TON)
İnek	139.501	4.289	598.320
Manda İneği	1.546	750	1.160
Koyun	347.177	50	17.359
Kıl Keçisi	90.395	90	8.136
Toplam	578.619	-	624.975

Kaynak: Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü, 2006

Yıllar itibariyle hayvansal üretim tablosu incelendiğinde en çok et, süt, tereyağı, peynir ve bal üretiminde artış olduğu görülmüştür.

Çizelge 5.3.3. Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Verileri

BALIKESİR İLİ YILLAR İTİBARI İLE HAYVANSAL ÜRETİMİ						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Et (ton)	18.097	20.799	24.996	19.103	21.857	27.325
Süt (ton)	416.110	412.989	413.769	417.680	510.976	624.975
Tereyağı (ton)	2.197	2.477	2.203	2.589	3.066	3.750
Peynir (ton)	45.295	49.558	53.175	45.420	61.317	74.997
Yün Yapağı (ton)	292	344	327	300	344	347
Tavuk Eti (ton)	116.638	118.154	161.510	150.446	182.757	166.494
Bal (ton)	1.070,9	1.290	1.293	1.330	1.819	1.711
Yumurta (bin adet)	971.788	964.262	975.611	929.077	989.899	898.898

Kaynak: Balıkesir İli Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü, 2006

6. SÜT ÜRETİMİ

Nüfustaki artış, gelir düzeyinin yükselmesi, sağlıklı ve dengeli beslenme bilincinin gelişmesine paralel olarak süt ve süt ürünlerine olan talep de artmaktadır. Toplumların sağlıklı ve güçlü olması ile süt ve mamulleri tüketimi arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Süt ve mamullerinin fazla tüketildiği ülkelerdeki kişiler daha sağlıklı ve ortalama yaşam süreleri daha uzun olmaktadır.

Türkiye’de üretilen sütün yaklaşık % 20’si içme sütü , % 20’si peynir, % 23’ü yoğurt, % 35’i krema ve tereyağı, % 1.6’sı süt tozu, % 0.4’ü dondurma olarak tüketilmekte olup, içme sütü olarak her yaştaki nüfusun tükettiği miktar 34.1 kg. dır. Süt tüketim miktarları, gelir grupları arasında değişiklik göstermektedir. Örneğin; 1984 yılında en düşük gelir grubu, ortalama süt tüketiminin 1/5 ini tüketirken, en yüksek gelir grubu ortalama tüketimin 2 katına yakın süt tüketmiştir (Anonymous,1996 g).

Diğer hayvansal ürünlerde olduğu gibi süt tüketiminde de, kişi başına düşen milli gelir düzeyi önem taşımaktadır. Ekonomide, satın alınan mal miktarı, yani talep miktarı üzerine gelir değişmelerinin nasıl etki ettiği gelir esnekliği ile ölçülmektedir. Sütün gelir esnekliği çok yüksek değildir. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmalarda sütte gelir esnekliği ortalama 0.58, peynirde 0.70, tereyağı ve yoğurtta 0.55 olarak tespit edilmiştir. Bu durum, tüketimin arttırılmasında gelir artışının yanı sıra, tüketimi etkileyen diğer faktörlere de dikkat edilmelidir.

Devlet Planlama Teşkilatının tespitlerine göre fiyat değişiklikleri karşısında tüketici duyarlılığı yani fiyat esnekliği; inek sütünde - 0.50, koyun ve keçi sütünde - 0.30 dur (Anonymous, 1996 g). Türkiye’de hızlı nüfus artışı ve gelir seviyesindeki yükselme dikkate alındığında süt ve ürünlerine olan talebin gelecek yıllarda artması üretim artışını zorunlu kılmaktadır. Türkiye’de üretilen sütün yaklaşık % 10’unun buzağılara içirildiği, % 5’inin zayı olduğu, ancak % 85’inin tüketime sunulmuş olabileceği tahmin edilmektedir (Günlü, 1997). Türkiye’de 1970 yılında kişi başına çiğ süte eşdeğer süt ve ürünlerinin tüketim miktarı 99.5 kg/yıl iken bu rakam 1990 yılında 161.1 kg/yıla ulaşmıştır. Bu durum kişi başı tüketimde bir artış kaydedildiğini ifade etmektedir. Çağdaş beslenme standartlarına göre bir kişinin günde 0.5 kg ve yılda 180 kg. kadar süt yada ürünlerini tüketmesi gerektiği bildirilmektedir (Tanrıverdi ve ark.,1993). Gelişmiş batılı ülkelerde yılda kişi başına tüketilen çiğ süte eşdeğer süt ve ürünlerinin miktarı ABD’de 300 kg, İngiltere’de 365 kg, İsviçre’de 433 kg, Kanada’da 441 kg. ve İrlanda’da 644 kg. dır. Gelişmiş ülkelerdeki 350 kg/yıllık tüketim miktarı Türkiye’nin yaklaşık 2.2 katı kadardır (Günlü, 1997).

Türkiye'deki süt üretimine göz attığımızda 1990 yılında 8 milyon tonu inek, 1.1 milyon tonu koyun, 337 bin tonu keçi ve 174 bin tonu manda sütü olmak üzere 9.6 milyon ton olan süt üretimi 2005 yılında 11.1 milyon tona çıktığını görürüz. Süt üretimi içinde inek sütü üretiminde yüzde 25.9 artış görülürken, koyun sütü üretiminde yüzde 31, keçi sütü üretiminde yüzde 24.8, manda sütü üretiminde ise yüzde 78.1 azalma yaşandı.

Süt üretimi tarım sektörü içinde yüzde 8.4, hayvancılık sektörü içinde ise yüzde 24.3'lük bir paya sahip. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde üretilen sütün yüzde 90-95'i modern tesislerde işlenirken, Türkiye'de üretilen sütün yaklaşık yüzde 13'ü modern fabrikalarda, yüzde 47'si büyük işletme ve mandıralarda değerlendiriliyor. Geri kalan yüzde 40'luk bölüm ise süt üreticileri tarafından bireysel olarak değerlendiriliyor. Bu nedenle Türkiye'de halen sokak sütçülüğü hem satıcı için hem alıcı için gözdedir.

Türkiye'de kişi başına ambalajlı süt tüketimi yılda 6-7 litre civarında. Kayıtsız süt tüketimiyle birlikte bu miktarın 25 litreye ulaştığı tahmin ediliyor. AB'de kişi başına ortalama süt tüketimi 79,2 litre, ABD'de 92 litre, Rusya'da ise 90,3 litredir.

Dünya gıda pazarında büyüme, süt ve süt ürünleri tarafından sürükleniyor. Türkiye'de bunun tamamının böyle olduğunu maalesef söyleyemeyiz. Çünkü, Türkiye'de insanlar proteini et ve süt ürünlerinin yanında ağırlıklı olarak tahıllardan alıyorlar. Türkiye'de süt içme alışkanlığı yok denecek kadar az. Burada süt içmek yerine, daha çok yoğurt ya da peynir yeme alışkanlığı var.

Türkiye'de süt ve süt ürünleri pazarı yılda yaklaşık yüzde 10-15 büyümesine rağmen, toplam gıda tüketiminin daha fazla artmaktadır. Yani süt ve süt ürünlerinde istenilen ivmede değiliz. İstenilen seviyeye ulaşabilmek için sektörde yer alan oyuncuların, devletin, tarım ve sağlık bakanlıklarının ve yerel yönetimlerin bu konuda teşvik edici olması gerekmektedir. Süt ve süt ürünleri gıda kadar büyüyor fakat daha fazla büyüme göstermiyor.

Türkiye'de et ve sütte pazarlama ağı karmakarışık. Üretici, beslediği hayvandan elde ettiği bir kilogram eti, maliyetini bile karşılamaktan uzak olan 8,25 Ytl'ye satarken, sütün üreticiden çıkış fiyatı ortalama 45 yeni kuruştur. Tüketici ise eti 14 Ytl ile 20 Ytl arasında değişen fiyatlarla, sütü ise 1,10 Ytl ile 1,90 Ytl arasında değişen fiyatlarla tüketiyor. Aradaki yüzde 100'ü aşan kar aracılarının eline geçiyor.

Süt fiyatının pahalı olmasının nedeni tekel pozisyonundaki üretici şirketlerin fiyatlandırmada etkin olmaları. Süt Endüstrisi Kurumu (SEK) özelleştirme öncesi kurulu kapasitenin yüzde 27'sine sahip olmasına rağmen tekelleşmeye engel olabilirken, özelleştirme sonrasında bu alan firmaların insafına terk edildi.

Ülkemizde sokak sütü olarak tabir edilen çiğ sütün perakende olarak tüketiciye satılması yasaklanmış olmasına rağmen, uygulamada bilinçsizlikten kaynaklanan nedenlerle sokak sütü satış oranları çok yüksektir. Sivil toplum-Üniversite işbirliği ile tüketici ihlallerini azaltmak ve toplumda süt tüketimiyle ilgili yanlış bilgileri değiştirmek amacıyla hazırlanan projede TÜSEDAD, AB uyum sürecinde, Türkiye'deki süt tüketimini belirtilen hijyen koşullarına uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlayarak, tüketicilerin iç piyasada süt tüketimi konusunda daha akılcı ve hijyenik tercihler yapmasına olanak sağlayacaktır.

Ülkemizde süt ve süt ürünleri standartlarımızın bulunması ve denetlenmesine dair yasa ve yönetmelikler bulunmasına rağmen üretilen sütün % 42'sinin açıkta satılan sokak sütü, % 40'ının ise hijyen şartlarına uygun olmayan koşullarda işlenerek tüketiciye ulaşması düşünüldüğünde konunun sağlık açısından ne denli önemli olduğu ve hatta önemli bir halk sağlığı sorunu olduğu anlaşılmaktadır.

6.1 Tüketim Alışkanlıkları

Türkiye'de süt ürünleri tüketimi uzun bir kültürel geçmişe sahiptir ve süt ürünleri Türkiye nüfusunun günlük beslenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Tüketim, modern teknoloji kullanımının sınırlı kaldığı, geleneksel usullerle üretilen maddelere dayanmaktadır. Toplam süt üretiminin hemen hemen % 35'i üreten işletmede yerinde tüketildiğinden, bundan köylerde ve üçra yerleşimlerde yaşayan en yoksul kişilerin bile süt ve süt ürünleri tüketebildiği sonucu çıkartılabilir. Süt ve süt ürünlerini en az tüketen kesim kentsel alanlarda, özellikle de büyük kentlerin varoşlarında yaşayanlardır. Bu kesim açısından süt fiyatlarının yüksekliği önemli bir tüketim engelidir.

Süt ürünleri tüketiminin % 90'dan fazlası şunlardan oluşmaktadır:

- Geleneksel Türk yoğurdu çok yaygın biçimde ve günün herhangi bir zamanında sade veya sos olarak tüketilmekte, çorbalarda, et ve sebze yemeklerinde, meyvelerle birlikte ve tatlılarda kullanılmaktadır. Neredeyse, yoğurtsuz yemek olmadığı bile söylenebilir.
- Beyaz peynir (feta tipi) özellikle kahvaltıda yenmektedir.
- Ayran yemeklerin yanında içildiği gibi meşrubat olarak da kullanılmaktadır.
- Kaşar peyniri kahvaltılarda tercih edildiği gibi gün içindeki diğer yemeklerde de tüketilebilmektedir. Kaşarın kendini özgü bir tadı yoktur ve tuzlu beyaz peynire benzememektedir.
- Türkler ayrıca önemli miktarda dondurma tüketmektedirler.

Sıvı sütün kendisi ise içecek olarak seyrek kullanılmaktadır. Batı Avrupa'dan farklı olarak, Türkiye'de sıvı sütün içecek olarak tüketilmesi gibi bir gelenek yoktur. Sıvı sütün tüketenler çoğunlukla çocuklar ve gençlerdir. Ayrıca, grndği kadarıyla laktoz toleranssızlığı Türkiye'de bir sorundur. Sıvı ve tam yağlı sütün evlerde genellikle yoğurt yapmada kullanılmaktadır.

Türkiye'deki sütün ürünlerinin başlıca özelliği, ileri derecede işlenmemiş, basit ürünler olmalarıdır. Paketleme de buna bağlı olarak basittir. Türkiye nüfusunun büyük kesiminin bütçe imkanları açısından sütün ürünlerinin fiyatları kalitesinden daha önemlidir. Bu nedenlerle, Türkiye nüfusunun büyük bir bölümü henüz sınai sütün ürünlerinden yararlanamamaktadır (FAO Avrupa ve Orta Asya Blėe Ofisi Politika Yardımları Şubesi).

6.2 Tkretim Oranları

Türkiye'de sütün ürünleri tkretimi uzun bir geleneğe sahiptir ve bunun kısa sürede köklü bir değişim geçirmesi olası görünmemektedir. Türkiye'de de, on yıl öncesinde Avrupa'da görülen gelişmelere benzer biçimde sıvı sütün, puding ve tatlı üretiminin sanayileşmesi ve meyveli yoğurt, krem peynir gibi ürünlerin farklı biçim ve ambalajlarla satışa sunulması beklenmektedir. Fakat Türkiye'deki tkretimin başlıca maddelerini yoğurt ve beyaz peynir oluşturmaya devam edecektir.

Avrupa'da ortalama sütün ürünleri tkretimi Türkiye'deki tkretimin hayli üzerindedir. FAO istatistiklerine göre Türkiye'de bu ürünlerin yıllık kişi başına tkretim düzeyi 1995 yılında 151 litre iken 2004 yılında 133 litreye düşmüştür. Bugün için kişi başına yıllık sütün ürünleri tkretimi 130 litre civarındadır. Dünyadaki birçok ülkede kişi başına sütün ürünleri tkretim miktarı artmakta olduğundan bu durum kaygı vericidir. Eskiden Sovyetler Birliği'ni oluşturan ülkelerin bir bölümünde de benzer bir durum görülmektedir. Ancak bu ülkelerdeki neden, SSCB'nin kşnden sonra sütün sektörünün yaşadığı yıkım ve bunun ardından gerileyen ekonomik etkinliklerdir. Oysa Türkiye'de böyle bir durum yoktur. Türkiye'de, sütün işleme sektörü hayli etkin çalışmaktadır. O halde bugünkü durum, sütün ürünlerinin geniş tkretici kesimler için pahalı oluşuyla açıklanabilir. Fiyat konusu ele alınacaksa, sütün ürünleri sektöründe önemli bir gelişme potansiyeli olduğunu da hesaba katmak gerekir (FAO Avrupa ve Orta Asya Blėe Ofisi Politika Yardımları Şubesi).

6.3 Teşvikler ve Sübvansiyonlar

Süt sektörüne yapılan yatırımlar, ülkedeki tüketim potansiyelinin yüksekliği nedeniyle yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Ancak, mevcut kurumsal sıkıntılar ve tarımdaki ikili üretim yapısı dikkate alındığında Türkiye’de süt üretme işlemlerinin maliyeti oldukça yüksektir. Geçiş sürecinde olup süt sektörlerini geliştirmek isteyen ülkeler sektöre çeşitli düzey ve biçimlerde olmak üzere destek sağlamışlardır. Genel olarak, fiyat belirlenirken istisna durumlar dışında piyasa dikkate alınır. Süt üretimine yönelik finansal destek nadiren doğrudan şekilde yapılır. Çoğu durumda hükümetler çiftlik veya toplama merkezi ölçeğindeki yatırımları bütünüyle veya kısmen finanse eder. Polonya’da elde edilen sonuçlar, süt sektörüne doğrudan güçlü destek ihtiyacını ortaya koymuştur. Bu destek AB ve Polonya’daki resmi makamlar tarafından düşük faizli ve uzun vadeli kredilerle birlikte yatırımın yüzde 50’sine kadar varan sübvansiyonlar şeklinde sağlanmıştır. Türkiye’de 2005 yılında başlayan uygulama ile sütlerini kayıtlı sektöre teslim eden üreticilere prim verilmektedir. Profesyonel veya küçük ölçekli üreticilerce üretilmiş sütü kapsayan ve süt kalitesini doğrudan hedeflemeyen bu önlemin sektörde olumlu etkiler yaratıp yaratmadığını zaman gösterecektir (FAO Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi Politika Yardımları Şubesi).

6.4 Yıllar İtibariyle Sağılan Hayvan Sayıları

Çizelge6.4’te görüldüğü gibi toplam sağılan koyun sayısında 1986 yılından 2005 yılına kadar yaklaşık olarak % 60 oranında azalma saptanmıştır. Sağılan keçi sayısına bakıldığında yine yaklaşık olarak % 60 oranında bir azalma görülmüştür. Sağılan tiftik keçisi sayısı ise 1.000.000 civarından 95.000 civarına gerilemiştir. Bu da gösteriyor ki Türkiye’de bulunan küçük baş hayvan sayısı çok ciddi oranda azalmaktadır.

Çizelge 6.4.1. Tür ve Irklarına Göre Sağılan Hayvan Sayısı

Yıl Year	Koyun Sheep		Toplam Total	Keçi Goat		Toplam Total
	Merinos Merino	Yerli Domestic		Kıl keçisi Ordinary goats	Tiftik keçisi Angora goats	
1990	508 520	23 190 310	23 698 830	5 357 670	655 330	6 013 000
1991	490 405	22 731 840	23 222 245	5 275 399	602 091	5 877 490
1992	489 423	21 909 840	22 399 263	5 082 446	519 690	5 602 136
1993	486 947	21 044 902	21 531 849	4 991 455	472 414	5 463 869
1994	489 177	20 018 292	20 507 469	4 769 131	393 404	5 162 535
1995	460 615	18 801 878	19 262 493	4 544 493	363 091	4 907 584
1996	479 072	18 411 011	18 890 083	4 379 230	346 645	4 725 875
1997	482 907	16 685 799	17 168 706	4 111 256	295 930	4 407 186
1998	497 676	16 278 560	16 776 236	3 988 811	258 378	4 247 189
1999	457 982	16 015 358	16 473 340	3 843 219	243 044	4 086 263
2000	430 685	15 489 474	15 920 159	3 604 719	187 988	3 792 707
2001	419 474	14 427 279	14 846 753	3 590 165	183 301	3 773 466
2002	371 701	13 265 493	13 637 194	3 412 094	141 344	3 553 438
2003	361 266	12 115 951	12 477 217	2 999 110	127 546	3 126 656
2004	328 176	9 591 015	9 919 191	2 379 038	97 536	2 476 574
2005	328 936	9 837 155	10 166 091	2 331 556	95 437	2 426 993

Kaynak: TÜİK, 2006

Çizelge 6.4.2. Tür ve Irklarına Göre Sağılan Hayvan Sayısı

Yıl- Year	İnek – Cow			Toplam Total	Manda Buffaloes
	Kültür Culture	Kültür melezi Cross-Bred	Yerli Domestic		
1990	530 330	1 941 170	3 421 050	5 892 550	187 570
1991	650 739	2 087 014	3 381 244	6 118 997	171 082
1992	698 223	2 124 103	3 247 849	6 070 175	165 087
1993	750 254	2 214 725	3 066 975	6 031 954	148 014
1994	779 690	2 308 308	2 994 180	6 082 178	150 034
1995	870 248	2 392 621	2 622 717	5 885 586	122 372
1996	920 185	2 457 923	2 590 102	5 968 210	113 729
1997	879 779	2 355 541	2 358 974	5 594 294	92 206
1998	879 841	2 346 093	2 263 109	5 489 043	84 893
1999	903 499	2 424 629	2 209 764	5 537 892	79 973
2000	904 849	2 335 119	2 039 601	5 279 569	69 602
2001	912 411	2 248 877	1 924 526	5 085 814	65 356
2002	850 725	1 971 740	1 570 103	4 392 568	51 626
2003	1 034 817	2 236 680	1 768 865	5 040 362	57 378
2004	832 711	1 699 804	1 343 206	3 875 721	39 362
2005	925 618	1 717 309	1 355 170	3 998 097	38 205

Kaynak: TÜİK, 2006

Çizelge 6.4.3. Tür ve Irklarına Göre Süt Üretimi

Yıl-Year	İnek					Ton-Tons Manda
	Genel Toplam	Kültür	Kültür Melezi	Yerli	Toplam	
	Total	Culture	Cross-Bred	Domestic	Total	Buffaloes
1990	9.617.415	1.544.720	3.878.470	2.537.450	7.960.640	174.225
1991	10.239.942	1.913.438	4.188.398	2.514.576	8.616.412	161.348
1992	10.279.060	2.065.445	4.236.269	2.413.164	8.714.878	155.660
1993	10.406.264	2.222.701	4.399.142	2.282.629	8.904.472	140.385
1994	10.561.007	2.309.742	4.584.837	2.234.294	9.128.873	143.606
1995	10.601.553	2.581.711	4.751.023	1.942.578	9.275.312	114.534
1996	10.760.936	2.723.911	4.827.957	1.913.758	9.465.626	108.194
1997	10.076.527	2.593.152	4.586.892	1.734.133	8.914.177	86.700
1998	9.970.531	2.576.065	4.586.511	1.669.483	8.832.059	79.815
1999	10.082.010	2.618.031	4.722.638	1.624.821	8.965.490	75.243
2000	9.793.961	2.639.113	4.591.861	1.501.067	8.732.041	67.330
2001	9.495.550	2.660.282	4.410.758	1.418.042	8.489.082	63.327
2002	8.408.566	2.467.889	3.867.656	1.155.088	7.490.633	50.925
2003	10.611.011	3.215.859	4.568.252	1.730.027	9.514.138	48.778
2004	10.679.407	3.231.461	4.608.293	1.769.571	9.609.325	39.279
2005	11.107.896	3.596.017	4.646.857	1.783.328	10.026.202	38.058
Yıl-Year	Koyun-Sheep			Keçi-Goats		
	Merinos	Yerli	Toplam	Kıl keçisi	Tiftik keçisi	Toplam
	Merino	Domestic	Total	Ordinary goats	Angora goats	Total
1990	17.585	1.127.430	1.145.015	323.725	13.13.810	337.535
1991	16.909	1.110.534	1.127.443	322.084	12.655	334.739
1992	16.728	1.072.445	1.089.173	308.356	10.993	319.349
1993	16.771	1.030.609	1.047.380	304.149	9.878	314.027
1994	16.420	975.381	991.801	288.567	8.160	296.727
1995	16.005	918.495	934.500	269.670	7.537	277.207
1996	17.039	904.623	921.662	258.159	7.295	265.454
1997	16.795	809.553	826.348	243.044	6.258	249.302
1998	17.305	795.773	813.078	240.121	5.458	245.579
1999	15.612	789.084	804.696	231.420	5.161	236.581
2000	14.504	759.875	774.379	216.328	3.883	220.211
2001	13.843	709.503	723.346	215.881	3.914	219.795
2002	11.922	645.465	657.387	206.403	3.218	209.621
2003	14.980	754.979	769.959	274.350	3.786	278.136
2004	15.715	756.001	771.716	255.468	3.619	259.087
2005	15.533	774.344	789.877	250.246	3.513	253.759

Kaynak: TÜİK, 2006

6.5 Süt Tüketimi için Öneriler

Sağlıklı bireylerin yeterli ve dengeli beslenmesi için tüketilmesi önerilen süt miktarı yaş, cinsiyet ve fizyolojik duruma (büyüme ve gelişme dönemi, gebelik, emzicilik, yaşlılık) göre değişiklik göstermektedir. USDA Besin Piramidi'nde yetişkin sağlıklı bir birey için süt ve süt ürünleri grubundan günde 2 -3 porsiyon (200-400 ml) tüketilmesi önerilirken; Ulusal Süt ve Süt Ürünleri Konseyi'nin yayınladığı Beslenme Rehberi'nde 2-4 (400-800 ml) porsiyon ve Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi'nde yetişkin bireylerin 2 porsiyon (bir porsiyon: bir orta boy su bardağı (200 ml), çocuklar, adölesan dönemi gençler, gebe ve emzikli kadınlarla menopoz sonrası kadınların 3-4 (600-800 ml) porsiyon tüketmeleri önerilmektedir (Ünal, Besler, 2007).

7. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çizelge 7.1' e bakıldığında incelen bireylerin % 45' inin kadın ve % 55' inin erkek olduğunu görmekteyiz. Yaş gruplarında ise % 35 ile 18-24 yaş arası en yüksek yüzdeye sahip iken, % 5 ile 55-64 arası ve 65 üzeri yaşlılar en düşük yüzdeleri oluşturmuştur.

Yine incelenen bireylerin % 37,5 ile lise mezunları en yüksek oranı oluştururken, en düşük oranı % 0,5 ile üniversite üstü birey oluşturmuştur. Bunun yanında evde yaşayan nüfus olarak en yüksek oran % 48 ile 4 kişilik ailelerden oluşurken, en düşük oran 0,5 ile 1 kişilik aileden oluşmuştur.

Çizelge 7.1. İncelenen Bireylerin Cinsiyet, Yaş, Eğitim, Aile Nüfusu Dağılımları

İncelenen Faktörler	Frekans	%	Kümülatif Toplam
Cinsiyet			
Kadın	100	45,0	45,0
Erkek	120	55,0	100,0
Genel	220	100,0	
Yaş			
18-24	75	35,0	35,2
25-29	12	3,5	38,7
30-34	16	8,0	46,7
35-39	26	13,0	59,8
40-44	37	16,0	75,9
45-54	43	19,0	95,0
55-64	5	2,5	97,5
65 >	5	2,5	100,0
Genel	219	99,5	
Eğitim			
İlkokul	52	23,5	23,5
Orta oku	37	16,0	39,5
Lise	82	37,5	77,0
Üniversite	50	22,5	99,5
Üniversite Üstü	1	,5	100,0
Genel	220	100,0	
Evde Yaşayanlar			
1 kişi	1	,5	,5
2 kişi	20	7,5	8,0
3 kişi	61	28,0	36,0
4 kişi	101	48,0	84,0
5 kişi	27	11,0	95,0
6 kişi	8	4,0	99,0
7 kişi	2	1,0	100,0
Genel	220	100,0	

Çizelge 7.2' ye bakıldığında incelenen bireylerin, % 9,5'i alışverişi eşinin yaptığını, % 18,5'i annesinin, % 12,5'i babasının, % 23'ü kendisinin, % 3'ü diğer kişilerin, % 12,5'i eşi ve kendisinin, % 14'ü anne ve babasının, % 1'i ise annesi ve kendisinin, % 6'sıda ikiden fazla kişinin alışveriş yaptığını belirtmiştir.

Alışveriş yapma sıklığını analiz edebilmek için yine çizelge 6.2 incelendiğinde ankete katılan bireylerin % 33,5'i haftada bir kez, % 26,5'i haftada iki kez, % 5,5'i gün aşırı, %20'si iki haftada bir, %14,5'i ise ayda bir et satın aldığı görülmektedir.

Çizelge 7.2. İncelenen Bireylerin Alışveriş Yapma Alışkanlıkları

İncelenen Faktörler	Frekans	%	Kümülatif Toplam
Alışverişi Kimler Yapar			
Eşim	21	9,5	9,5
Annem	39	18,5	28,0
Babam	27	12,5	40,5
Kendim Yaparım	48	23,0	63,5
Diğer	8	3,0	66,5
Eşim ve Kendim	27	12,5	79,0
Annem, Babam	30	14,0	93,0
Annem ve Kendim	4	1,0	94,0
Seçeneklerin ikiden fazlası	16	6	100,0
Genel	220	100,0	
Alışveriş Yapma Sıklığı			
Haftada Bir Kez	71	33,5	33,5
Haftada iki kez	57	26,5	60,0
Gün Aşırı	15	5,5	65,5
İki Haftada Bir	44	20,0	85,5
Ayda Bir	33	14,5	100,0
Genel	220	100,0	

İncelenen 220 bireyin % 20'sinin aylık geliri 500 Ytl ve aşağısı, % 28.5'inin 600-1000 Ytl arası, % 23'ünün 1100-1500 Ytl arası, % 10'unun 1600-2000 Ytl arası, %11.5'inin 2100-2500 Ytl arası, % 4'ünü ise 2600 Ytl ve üzeri olduğu görülmektedir. Ankete katılan bireylerin % 3'ü ise gelir düzeyini belirtmemiştir.

Çizelge 7.3'te ankete katılan bireylerin aylık et harcamalarına ilişkin dağılımı görmektediriz. Bu bireylerin % 52'si aylık et harcamasına 50 Ytl ve aşağısı, % 37'si 50-100 Ytl arası, % 9'u 150-200 Ytl arası, % 0.5'i ise 250-300 Ytl arası ayırmaktadır. % 1.5'i de aylık et harcamasına ayırdığı miktarı belirtmemiştir.

Satın alınan kırmızı et miktarına bakıldığında ise % 0.5'i hiç almadığını, % 20.5'i 1 kg., % 39.5'i 2 kg., % 18.5'i 3 kg., % 5'i 4 kg., % 7.5'i 5 kg., % 1'i 6 kg., % 0.5'i 8 kg. kırmızı et satın aldığını belirtmiştir. % 7'si ise satın aldığı kırmızı et miktarını belirtmemiştir.

Çizelge 7.3. İncelenen Bireylerin Aylık Gelir, Et Harcamaları ve Et Çeşitleri

İncelenen Faktörler	Frekans	%	Kümülatif Toplam
Aylık Gelir Miktarı			
>500	43	20,0	20,6
600-1000	60	28,5	50,0
1100-1500	50	23,0	73,7
1600-2000	23	10,0	84,0
2100-2500	28	11,5	95,9
2600+	10	4,0	100,0
Genel	214	97,0	
Aylık Et Harcaması			
>50	109	52,0	52,8
50-100	79	37,0	90,4
150-200	23	9,0	99,5
250-300	6	,5	100,0
Genel	217	98,5	
Satın Alınan Kırmızı Et			
Hiç Almam	1	,5	,5
1 Kg.	44	20,5	22,6
2 Kg.	85	39,5	65,1
3 Kg.	40	18,5	84,9
4 Kg.	13	5,0	90,3
5 Kg.	18	7,5	98,4
6 Kg.	4	1,0	99,5
8 Kg.	1	,5	100,0
Genel	206	93,0	
Satın Alınan Tavuk Eti			
1 Kg.	27	12,0	12,8
2 Kg.	83	38,5	54,0
3 Kg.	47	21,5	77,0
4 Kg.	19	8,0	85,6
5 Kg.	26	11,5	97,9
6 Kg.	4	1,5	99,5
7 Kg.	1	,5	100,0
Genel	207	93,5	

Çizelge 7.4'e bakıldığında, ankete katılan bireylerin son beş yıldaki kırmızı et, tavuk eti ve balık tüketimindeki alışkanlıklarının değişip değişmediğini görmekteyiz.

Buna göre kırmızı et tüketimi artanların oranı % 12.5, tavuk eti tüketimi artanların oranı % 24, balık tüketimi artanların oranının ise % 36 olduğu görülmüştür.

Kırmızı et tüketimi değişmeyenlerin oranı % 67.5, tavuk eti tüketimi değişmeyenlerin oranı % 61.5, balık tüketimi değişmeyenlerin oranı % 54.5 olduğu görülmüştür.

Kırmızı et tüketimi azalanların oranı % 17.5, tavuk eti tüketimi azalanların oranı % 12, balık tüketimi azalanların oranı ise % 7.5 olarak ortaya çıkmıştır

Çizelge 7.4. İncelenen Bireylerin Kırmızı Et, Tavuk ve Balık Tüketimindeki Değişiklik

Faktörler		Kırmızı Et	Tavuk Eti	Balık Eti
Arttı	Frekans	25	48	72
	%	12,5	24,0	36,0
Değişmedi	Frekans	135	123	109
	%	67,5	61,5	54,5
Azaldı	Frekans	35	24	15
	%	17,5	12,0	7,5
Genel	Frekans	195	195	196
	%	97,5	97,5	98,0

Çizelge 7.5'te görüldüğü gibi kırmızı et tüketimindeki düşüş nedenleri arasında % 3 kolesterol, % 3.5 ekonomik nedenler, % 2 satıcıya güvensizlik, % 2 kolesterol ve deli dana, % 2.5 kolesterol ve ekonomik nedenler, % 0.5 kolesterol ve medya, % 0.5 deli dana ve ekonomik nedenler, % 1.5 ekonomik nedenler ve satıcıya güvensizlik, % 2 bu seçeneklerin 2'den fazlası görülmektedir.

Tavuk eti tüketimindeki düşüş nedenleri arasında ise % 1 zehirlenme, % 4 salgın hastalıklar, % 0.5 medya, % 2 zehirlenme ve salgın hastalık, % 0.5 zehirlenme ve satıcıya güvensizlik, % 0.5 salgın hastalıklar ve medya, % 1.5 bu seçeneklerin 2'den fazlası görülmektedir.

Çizelge 7.5. Kırmızı Et ve Tavuk Eti Tüketimindeki Düşüş Nedenleri

İncelenen Faktörler	Kırmızı Et		İncelenen Faktörler	Tavuk Eti	
	Frekans			Frekans	
Kolesterol	Frekans	6	Zehirlenme	Frekans	2
	%	3,0		%	1,0
Ekonomik Nedenler	Frekans	7	Salgın Hastalıklar	Frekans	8
	%	3,5		%	4,0
Satıcıya Güvensizlik	Frekans	4	Medya	Frekans	1
	%	2,0		%	0,5
Kolesterol ve Deli Dana	Frekans	4	Zehirlenme ve Salgın Hastalık	Frekans	4
	%	2,0		%	2,0
Kolesterol ve Ekonomik Nedenler	Frekans	5	Zehirlenme ve Satıcıya Güvensizlik	Frekans	1
	%	2,5		%	0,5
Kolesterol ve Medya	Frekans	1	Salgın Hastalık ve Satıcıya Güvensizlik	Frekans	2
	%	0,5		%	1,0
Deli Dana ve Ekonomik Nedenler	Frekans	1	Salgın Hastalık ve Medya	Frekans	1
	%	0,5		%	0,5
Ekonomik Nedenler ve Satıcıya Güvensizlik	Frekans	3	Seçeneklerin 2'den Fazlası	Frekans	3
	%	1,5		%	1,5
Seçeneklerin 2'den Fazlası	Frekans	4	Toplam	Frekans	22
	%	2,0		%	11,0
Toplam	Frekans	35	Genel Toplam	Frekans	220
	%	17,5		%	100,0
Genel Toplam	Frekans	220			
	%	100,0			

Çizelge 7.6'da görüldüğü gibi kırmızı et tüketimindeki artış nedenleri arasında % 5 zevk ve tercihler, % 1 ekonomik nedenler, % 0.5 daha sık yapılan gıda denetimleri, % 3 zevk ve tercihler ve ekonomik nedenler, % 1 zevk ve tercihler ile satıcı firmaya güven, % 0.5 zevk ve tercihler ile gıda denetimleri, % 1 bu seçeneklerin 2'den fazlası görülmektedir.

Tavuk eti tüketimindeki artış nedenleri arasında % 6 daha sağlıklı olması, % 3 ucuz olması, % 1 lezzet ve damak tadı, % 0.5 medya, % 0.5 diğer, % 3 daha sağlıklı ve ucuz olması, % 3 daha sağlıklı olması ve lezzeti, % 0.5 ucuz olması ve hastalık riski, % 1 ucuz olması ve lezzeti, % 1 hastalık riski ve lezzet, % 5 bu seçeneklerin 2'den fazlası görülmektedir.

Çizelge 7.6. Kırmızı Et ve Tavuk Eti Tüketimindeki Artış Nedenleri

İncelenen Faktörler	Kırmızı Et		İncelenen Faktörler	Tavuk Eti		
	Frekans	%		Frekans	%	
Zevk ve Tercihler	Frekans	10	Daha Sağlıklı Olması	Frekans	12	
	%	5,0		%	6,0	
Ekonomik Nedenler	Frekans	2	Ucuz Olması	Frekans	6	
	%	1,0		%	3,0	
Daha Sık Yapılan Gıda Denetimleri	Frekans	1	Lezzet ve Damak Tadı	Frekans	2	
	%	0,5		%	1,0	
Zevk ve tercihler ve Ekonomik Nedenler	Frekans	6	Medya	Frekans	1	
	%	3,0		%	0,5	
Zevk ve Tercihler, Satıcı Firmaya Güven	Frekans	2	Diğer	Frekans	1	
	%	1,0		%	0,5	
Zevk ve Tercihler, Gıda denetimleri	Frekans	1	Daha sağlıklı Olması ve Ucuz Olması	Frekans	6	
	%	0,5		%	3,0	
Seçeneklerin 2'den fazlası	Frekans	2		Frekans	1	
	%	1,0		%	0,5	
Toplam	Frekans	24	Daha Sağlıklı Olması ve Lezzet	Frekans	6	
	%	12,0		%	3,0	
Genel Toplam	Frekans	220	Ucuz Olması ve Hastalık Riski	Frekans	1	
	%	100,0		%	0,5	
	Ucuz Olması ve Lezzet	Frekans	2	Ucuz Olması ve Hastalık Riski	Frekans	2
		%	1,0		%	1,0
	Hastalık Riski ve Lezzet	Frekans	2	Seçeneklerin 2'den fazlası	Frekans	10
		%	1,0		%	5,0
	Toplam	Frekans	50	Genel Toplam	Frekans	220
		%	25,0		%	100,0

Çizelge 7.7. Tercih Edilen Salam ve Sucuk Markaları

İncelenen Faktörler	SALAM		İncelenen Faktörler	SUCUK	
	Pınar	Frekans		42	Pınar
	%	21,0		%	19,5
Maret	Frekans	13	Maret	Frekans	25
	%	6,5		%	12,5
İkbal	Frekans	9	İkbal	Frekans	5
	%	4,5		%	2,5
Aytaç	Frekans	14	Aytaç	Frekans	21
	%	7,0		%	10,5
Apikoğlu	Frekans	1	Apikoğlu	Frekans	3
	%	0,5		%	1,5
Pınar ve Maret	Frekans	9	Pınar ve Maret	Frekans	8
	%	4,5		%	4,0
Pınar ve İkbal	Frekans	5	Pınar ve İkbal	Frekans	1
	%	2,5		%	0,5
Pınar ve Aytaç	Frekans	7	Pınar ve İkbal	Frekans	16
	%	3,5		%	8,0
Pınar ve Apikoğlu	Frekans	1	Pınar ve Aytaç	Frekans	2
	%	0,5		%	1,0
Maret ve Aytaç	Frekans	2	Pınar ve Apikoğlu	Frekans	1
	%	1,0		%	0,5
Maret ve Apikoğlu	Frekans	1	Pınar ve Polonez	Frekans	1
	%	0,5		%	0,5
İkbal ve Apikoğlu	Frekans	1	Maret ve İkbal	Frekans	4
	%	0,5		%	2,0
İkbal ve Aytaç	Frekans	1	Maret ve Aytaç	Frekans	2
	%	0,5		%	1,0
Seçeneklerin 2' den Fazlası	Frekans	22	Maret ve Apikoğlu	Frekans	2
	%	11,0		%	1,0
Toplam	Frekans	128	Maret ve Polonez	Frekans	2
	%	64,0		%	1,0
Genel Toplam	Frekans	220	İkbal ve Aytaç	Frekans	1
	%	100,0		%	0,5
			İkbal ve Apikoğlu	Frekans	1
				%	0,5
			Seçeneklerden 2'den Fazlası	Frekans	29
				%	14,5
			Toplam	Frekans	163
				%	81,5
			Genel Toplam	Frekans	220
				%	100,0

Çizelge 7.8. Tercih Edilen Sosis ve Pastırma Markaları

İncelenen Faktörler	SOSİS		İncelenen Faktörler	PASTIRMA	
	Pınar	Frekans		32	Pınar
	%	16,0		%	7,0
Maret	Frekans	17	Maret	Frekans	5
	%	8,5		%	2,5
İkbal	Frekans	11	İkbal	Frekans	3
	%	5,5		%	1,5
Aytaç	Frekans	17	Aytaç	Frekans	15
	%	8,5		%	7,5
Apikoğlu	Frekans	1	Apikoğlu	Frekans	11
	%	0,5		%	5,5
Pınar ve Maret	Frekans	10	Pınar ve Maret	Frekans	1
	%	5,0		%	0,5
Pınar ve İkbal	Frekans	1	Pınar ve Aytaç	Frekans	1
	%	0,5		%	0,5
Pınar ve Aytaç	Frekans	4	Maret ve Aytaç	Frekans	1
	%	2,0		%	0,5
Pınar ve Polonez	Frekans	1	İkbal ve Apikoğlu	Frekans	1
	%	0,5		%	0,5
Maret ve Aytaç	Frekans	2	Seçeneklerin 2' den Fazlası	Frekans	13
	%	1,0		%	6,0
Maret ve Apikoğlu	Frekans	1	Toplam	Frekans	65
	%	0,5		%	32,5
İkbal ve Apikoğlu	Frekans	1	Genel Toplam	Frekans	220
	%	0,5		%	100,0
İkbal ve Aytaç	Frekans	1			
	%	0,5			
Seçeneklerin 2' den Fazlası	Frekans	23			
	%	11,5			
Toplam	Frekans	122			
	%	61,0			
Genel Toplam	Frekans	220			
	%	100,0			

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de hayvansal ürünlerin çeşitli gelir guruplarındaki tüketim miktarları farklılıklar göstermektedir. Kırmızı et tüketimi en düşük gelir guruplarında günlük 14 gram, orta gelir gurubunda 60 gram ve üst gelir gurubunda ise tüketim miktarı 120 gramdır. Gıda harcamalarının toplam harcamalar içindeki miktarı düşük gelir guruplarında % 80’den fazla iken, yüksek gelir guruplarında % 40’ın altında bulunmaktadır.

Fert başına düşen gelir dağılımındaki denge sağlandıkça düşük gelir guruplarının gıda harcamaları artmaktadır.

Yüksek nüfus artışı, yetersiz üretim, gelir dağılımındaki adaletsizlik, üretimdeki verimsizlik ülkemiz insanların yeterince kırmızı et tüketmemesine neden olmaktadır. Bu durum gelişme bozukluklarına, ileriki yaşlarda sağlık harcamalarının artmasına ve işgücünde yetersiz verime yol açmaktadır.

İnsanların sağlıklı yaşayabilmeleri, özellikle de zihinsel kapasitelerini yeterli düzeyde kullanabilmeleri için düzenli olarak protein tüketmeleri gerekiyor. Dengeli beslenme için bir insanın kilo başına günde 1 gram proteine ihtiyaç duyduğu belirtiliyor. Örneğin, 75 kilogram ağırlığındaki bir insanın günde 75 gram protein tüketmesi, bunun da 35 gramının et, süt, yoğurt, peynir, yumurta gibi hayvansal proteinlerden oluşması gerekiyor. (Et ve et ürünlerindeki hayvansal protein miktarı gramıyla eş değer değildir. Örneğin 1 kilogram ette 150-200 gram protein bulunmaktadır.)

Gelişmiş ülkelerde kişi başına günlük 219 gram et, 950 gram süt tüketilirken, Türkiye’de 35.6 gram et, 465 gram süt tüketiliyor.

Yapılan çalışmaya göre, nüfusun 80 milyona ulaşacağı 2010 yılında, toplumun hayvansal protein yönünden dengeli beslenmesi için et üretiminin yüzde 300 artırılarak yılda 2 milyon 920 bin tona, süt üretiminin de yüzde 50 artırılarak yılda 16 milyon 790 bin tona çıkarılması gerekiyor.

Balıkesir, Türkiye genelinde sanayileşme yolunda her geçen gün önemli aşamalar kateden illerden birisidir. Oldukça geniş tarım arazilerine sahip olan Balıkesir hızlı sanayileşme sebebiyle bu tarım arazilerini yavaş yavaş yitirmektedir. Ne yazık ki yoğun sanayileşmenin olumsuz sonuçları Balıkesir ilinde özellikle tarım sektöründe görülmeye başlamıştır. Sanayi tesislerinin artışı doğal kaynakların orantısız bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Hızlı sanayileşmenin doğurduğu olumsuz sonuçlardan birisi de arazi rantında görülen artıştır. İşte bu yüzden tarım arazilerinin önemli bir kısmı zamanla sanayi sektörüne kaymıştır.

Ülkemizde tarım arazileri çeşitli sebeplerden dolayı küçük parçalara ayrılmaktadır. Bu olumsuz durum Balıkesir ilinde de görülmektedir. Tarım arazilerinin küçük ve parçalı olması verimin düşmesine ve maliyetin yükselmesine sebep olmaktadır. Küçük parçalı tarım arazileri öncelikle tarımı dolaylı yoldan da hayvansal üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. Hem tarımda hem de hayvansal ürünlerde Avrupa ülkelerindeki standardı yakalamak istiyorsak tarım arazilerinin çok ve küçük parçalara ayrılmasına izin verilmemelidir. Avrupa Birliği ülkelerinde tarım arazilerinin küçük parçalara ayrılmamasına yönelik devlet politikası geliştirilmiştir. Kendi ülkemizde de böyle bir politika oluşturarak tarım ve hayvancılıktan daha fazla verim alabiliriz.

Balıkesir, hayvansal ürünler üretim değeri sıralamasında Türkiye’de 1. sırada, toplam tarımsal üretim değeri sıralamasında ise 3. sırada yer almaktadır. Balıkesir’de canlı hayvan varlığına bir göz attığımızda sığır % 52’lik payla 1. sırada, tavuk % 30’luk payla 2. sırada bulunmaktadır. Pazarlanan hayvansal ürünlerde ise beyaz et % 54, kırmızı et % 31, süt ise % 6’lık bir paya sahiptir. Banvit, Bupiliç, Şeker Piliç, Danone, Kaysüt gibi önemli markaların fabrikaları bu ilde bulunmaktadır. Bu markalar Balıkesir ilinde olmasına rağmen ürün dağıtımlarındaki fiyat Türkiye’nin her yerinde aynıdır. Balıkesir halkı hemen yanında üretilen bu ürünleri daha ucuz fiyata satın alamamaktadır. Bu da ildeki et ve süt tüketim miktarını değiştirmemektedir. Türkiye’de insanlar et ve süt ürünlerini oldukça pahalıya satın almaktadır. Bu durumdan üretici de tüketici de memnun değildir. Ürün üreticiden ucuz fiyata satın alınıp tüketiciye pahalıya satılmaktadır. Aradaki aracı kurumlar en yüksek payı almaktadırlar. Devletin burada görevi üreticiye optimum geliri sağlamak, tüketiciye de olması gereken en düşük fiyatı vermektir. Gelişmiş ülkeler hem üreticiyi hem de tüketiciyi subvanselerle desteklerler.

Tarım ürünlerinin pazarlanması ve değerlendirilmeleri; ancak kooperatif üst birlikleri, bir veya birkaç ürünü kapsayan bordlarda, üretici, pazarlamacı, ihracatçı ve sanayicilere açık, çok ortaklı anonim şirket şeklinde yurt içinde ve yurt dışında örgütlenmeleriyle gerçekleştirilebilir.

Kooperatifler iyi örgütlenmeli, üreticiler bu kooperatiflere üye olmalı ve bu örgütlerle bir araya gelerek fiyatta pazarlık edebilecek duruma gelmelidirler. Avrupa ülkelerinde olduğu gibi et ve süt piyasalarını denetleyecek örgütler ve kooperatifler kurulmalıdır.

Bir ürünün halka iyi tanıtılması bu ürünün satışında çok önemli bir paya sahiptir. Bu anlamda üretici firmaların reklam konusuna büyük önem vermesi gerekir. Bir ürün ne kadar iyi tanıtılırsa, ne kadar çok reklamı yapılırsa halk tarafından o kadar çabuk benimsenir ve

tüketilir. Üretici firmalar tüketimi arttırmak için piyasaya yeni çıkardıkları ürünleri okullarda küçük birer numune olarak dağıtmalıdır.

Nüfus artarken et ve süt ürünlerinin üretiminin azalması çok büyük bir tezat oluşturmaktadır. Toplumun dengeli ve sağlıklı beslenebilmesi için bu ürünlerin üretiminin de artırılması gerekmektedir. Bu ürünlerin üretimini arttırmanın yolu sadece hayvan varlığını arttırarak değil hayvan varlığının gelişimiyle beraber et ve süt veriminin yüksek olduğu ırkların yaygınlaştırılmasıyla gerçekleştirilebilir (Kılıç, 2006).

9. KAYNAKLAR

- Akbay R, Yalçın S, Ceylan N, Olhan E, Türkiye Tavukçuluğunda Gelişmeler ve Hedefler. Aygün T, Karakuş F, Yılmaz A, Ülker H (2004). Van İli Merkez İlçede Kırmızı Et Tüketim Alışkanlığı. 4. Ulusal Zootečni Bilim Kongresi, 1-4 Eylül 2004, Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Isparta (Basımda) Balıkesir Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü.
- Balıkesir İli Özellikleri (2008). www.balikesir.gov.tr (erişim tarihi 10/04/2008).
- Balıkesir İli Sosyo Ekonomik Yapısı (2008). www.balikesir.com (erişim tarihi 10/04/2008).
- Bandırma Meslek Yüksek Okulu Et Endüstrisi Bölümü (2007).
- Bandırma Tarım ve Köy İşleri Müdürlüğü (2007).
- Bandırma Ticaret Odası (2007).
- Banvit Bandırma Müdürlüğü (2007).
- Bursa İli Süt Analizi (2006).
- FAO Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi Politika Yardımları Şubesi (2006). AB Giriş Süreci Çerçevesinde Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Sektörüne Genel Bakış.
- Göğüş A K (1986). Et Teknolojisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 991, Ankara, 243s.
- Gökalp H Y (1986). Et Bilimi, Ders Notu. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Erzurum.
- Gülcan C (2006). Süt Sanayinde Üretici Firma İlişkisi Trakya Bölgesi Örneği
- İçöz Y (Mart 2004a). Bursa İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Karlılık ve Verimlilik Analizi Ankara.
- İçöz Y (7 Aralık 2004b). T.E.A.E. BAKIŞ Sayı 3.
- İkinci Tarım Şurası IV. Komisyon Hayvan Su Ürünleri Yetiştiriciliği ve Sağlığı (2007).
- Jane L H And Wei- H C, Market Segmentation Of Fresh Meat Shoppers In Taiwan.
- Kan A, Direk M (2005). Konya İlinde Kırmızı Et Fiyatlarındaki Gelişmeler.
- Kılıç M (Mart 2006). Türkiye’de Süt ve Süt Ürünleri Tüketim Düzeyi ve İzlenen Politikalar: İzmit Büyükşehir Örneği.
- Kubberod E, Ueland O, Robotten M, Westad F, Risvik E (2005). Gender Specific Preferences And Attitudes Towards Meat.
- Marmara Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Bandırma (27/1/2007).
- Munoz A M (2006). Consumer Perceptions Of Meat Understanding These Results Through Descriptive Analysis.
- Oraman Y, Azabağaoğlu M Ö (2001). Makarna Pazarında Müşteri Memnuniyetinin Dinamikleri; Türkiye’den Ampirik Bir Örnek. 10. Ulusal Kalite Kongresi TUSİAD-KALDER Kasım 2001.
- Özelli C, Özbaysal M K (2007). KOSGEB Bölgesel Kalkınma Enstitüsü, Kalkınmada Öncelikli Yörelere, Balıkesir İl Profili.
- Şengül S (2002). Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Kesimde Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, XXI: 257-282.
- Ünal N, Besler H T (2007). Beslenmede Sütün Önemi.
- Tan S, Dellal İ (Haziran 2002). Kırmızı Et Üretim ve Tüketim Açığını Kapatmak İçin Alternatif Bir Yaklaşım: Hindi Üretimi ve Sözleşmeli Yetiştiricilik Modeli. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, www.tarim.gov.tr (erişim tarihi 05/01/2008).
- Tarım Sektörünün Balıkesir İli Ekonomisindeki Yeri (2008). www.balikesir.bel.tr (erişim tarihi 10/04/2008).
- Tübitak Vizyon 2023 Bilim ve Teknoloji Öngörüsü Projesi Tarım ve Gıda Paneli Ön Rapor Ocak 2003.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2008). Türkiye ve Balıkesir’de Yıllar İtibariyle Nüfus Artışı.
- Yalçınkaya O (1999). Van İli Erciş İlçesinde Hayvansal Gıda Tüketim Yapısı. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bil. Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.

- Yıldırım İ, Acar İ, Uluat Ş (1998). Van İli Merkez İlçede Kırmızı Et Tüketim Yapısı. Doğu Anadolu Tarım Kongresi, 14-18 Eylül, 1636-1644, Erzurum.
- Yıldırım İ, Yalçinkaya O (1999). Tavuk Eti Tüketim Yapısı: Van İli Erciş Örneği, Uluslar Arası Hayvancılık, 99 Kongresi, Bildiriler, 417-421, 21-24 Eylül, İzmir.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Havsa'da doğdum. İlkokul ve ortaokulu Havsa'da okuduktan sonra lise öğrenimimi Edirne Anadolu Öğretmen Lisesi'nde tamamladım. 1997 yılında 9 Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi İngiliz Dili ve Eğitimi bölümünü kazandım. Dört yıllık bir eğitimden sonra mezun oldum. 2001 yılında Tekirdağ Namık Kemal Lisesi'ne İngilizce öğretmeni olarak atandım. 2003 yılında Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimime başladım. Öğrenimime halen devam etmekteyim.